

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Decimvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

222
Constantia
primitiua
Ecclesia
Iaponia.

magisterio, aded constanter in Christi fide manserunt, vt non modò totos annos tredecim eorum nemo à suscepta religione defecerit; sed numero insuper aucti sint ad quingentos, vita & moribus cæterorum Iaponum tam dissimiles, vt id anno huius sæculi tertio & sexagesimo Saxu-

mæ rex admiratus, siue hic, siue qui huic in regno successit, datis ad Antonium Quadrum litteris Indicæ Societati Præpositum, Patres aliquot postularit, à quibus cæteri ciues ac populares sui Christiana lege percepta, ad eamdem & ipsi formam suas vitas morisque componerent.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER DECIMVS.

1550

Recurrebat quinquagesimus huius sæculi annus Iobelæi sanctitate augustus, quem veteri Ecclesiæ instituto Iulius eius nominis Tertius Pontificatu nuper inito promulgat. Annus cum omni hominum generi faustus ac salutaris, tum Societati nostræ præcipuè latus. Erat Iulius is, quem supra nominauimus, Ioannes Maria de Monte Cardinalis Prænestinus, qui vt in œcumenico Tridenti Concilio Sedis Apostolicæ Legatus Societati prolixè fauerat; sic in Pontificatu quanti eam faceret, & verbis declarauit & rebus. Indictò ac proposito toti Christiano orbi Iobelæo, quo grex cunctus suum ad Pastorem, vt est in more positum, vocabatur; Ignatius Pontifici supplicat fuit, vt Societatis hominibus, qui pro Ecclesia, & animarum salute in locis distantiſſimis versabantur in India, Brasilia, Congo denique, & propiore Africa, nec sine magno rei Christianæ damno ad Urbem conferre se poterant; promerendi Iobelæi copiam potestatemque cum Christianis earum regionum, atque neophytis faceret, simul & quid eius merendi gratia faciendum præscriberet, indicaret; Pontifex blando oculo Ignatium intuitus, vt animi sui significaret affectum, Quod attinet, inquit, ad elargiendum Socijs vestris absentibus Iobelæum, id libenter elargior, hac tamen cum parsimonia, & vt eius verbis utar, cum restrictione, vt omnem meam in hac re potestatem cum Societate vestra communicatam velim; liceatque fratribus vestris tanto à nobis intervallo distantiſſis ex thesauris, & largiſſimis huius anni condonationibus gaudere; ad easque promerendas quidquid visum fuerit, vestro arbitratu præscribere. Ignatius plurimis actis gratijs, per eam occasionem Pontifici Maximo nonnulla ex ijs, quæ de Indijs, & remotis illis partibus nunciabantur, auditu læta, nec celsiſſimis illis auribus indigna commemorauit. Quæ cum Pontifex audisset, studio diuini flagrans honoris, lacrymas tenere præ gaudij voluptate non potuit, testatus ea sibi accidisse periuicunda. Nec modò Indijs vltimisque terris, sed compluribus etiam, qui propius ab Vrbe aberant, Iobelæum Ignatijs postulante concessit: vt multis Messianæ Societatis amicis, multis item Venetijs ac Lutetiæ, copijs quoque in Africam cum Vega Prorege Sicilia Barbarorum profectis

ad bellum: similiterque Societatis hominibus in Germania, Salmanticaque & Gandiensi ciuitati vniuersæ propter eximiam Ducis Borgiæ pietatem atque virtutem. Tam singulare beneficium alio non minore munere liberalis Pontifex cummulauit. Nam cum moris sit toto Iobelæi curriculo priuilegiarum vlu cunctis Religionum Ordinibus interdiceret, quibus Apostolicæ Sedis auctoritate fas est à reſeruentis referuatique peccatis contententes absoluere; Societati tamen Iesu voluit ea, quæ concessa nuper essent à Paulo, hoc quoque anno salua atque intacta vbique terrarum relinqui. Quocirca Societatis Præpositos ac Rectores, qui ab Vrbe aberant, per litteras Ignatius monuit, vt & ipsi ad animorum commodum priuilegijs illis vti pergerent, & alios aliquot è Societate nominarent, quibus eam potestatem, in excipiendis præsertim sacris confessionibus, tutò committerent. Maximum autem illud beneficium numerari debet, quod Societatis instituta à priore probata Pontifice, & sanctissima illa Sede Iulius sua denuo auctoritate probauit, verbisque grauiſſimis rata voluit: & quæ prioris in approbatione Pontificis Paulique litteris obscuriora esse poterant, ambiguamque ac dubiam interpretationem habitura videbantur; ea ipse proprio diplomate declarauit, & ad Ignatij mentem sensumque distinxit. Quarum litterarum exemplar eo videtur hoc loco vulgatum magis, vt litterarum Pontificis Pauli, quæ totæ inseruntur, prima Ordinis huius fundamenta cognoscere cupienti, simul copia fiat. Est igitur tale:

4
Nec priuilegia Societatis vult per Iobelæi tempus suspendi.

IVLIVS EPISCOPVS

Seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Exposcit debirum pastoralis officij, cui nos, licet immeritos, prætulit diuina Maiestas, vt fideles quoslibet, præsertim Religiosos, in via mandatorum Domini, ad illius honorem & gloriam, & proximorum spiritualem profectum deambulantes paternis confoueamus affectibus: vt fideles ipsi, dextera Domini sibi assistente propitia, æternæ salutis premium seruentius exquirant, & in eorum pio proposito confoueamur. Dudum siquidem, per felices recordationis Paulum Pa-

pan

1
Iulius III.
nouus Pontifex egressus fauere Societati.

2
Largiſſimè Iobelæum concedit Patrijs remotiſſimarum regionum.

3
Et multis alijs Ignatij postulat.

5 „pam Tertium, prædecesorem nostrum, accepto, *Summa*
 „quod dilecti filij, Ignatius de Loyola, & Petrus *Litterarij*
 „Faber, ac Iacobus Laynez, necnō Claudius Iaius, *Apostoli-*
 „& Paschasius Broët, ac Franciscus Xauier, necnon *carum*
 „Alfonfus Salmerō, & Simon Rodericus, ac Ioan- *Pauli 111*
 „nes Coduri, & Nicolaus de Bobadilla, presbyteri *de insti-*
 „Pampilonensis, Gebennen, Seguntina, Toletan. *auto So-*
 „Vifcen, Ebredunen, & Palentinę ciuitatum, & di- *ceratij.*
 „ceclis respectiue, in Artibus magistri, in Vniuer-
 „sitate Parisiensi, graduati, & in Theologicis studijs
 „per plures annos exercitati, Spiritu sancto afflati,
 „iam dudum è diuersis mundi regionibus dece-
 „dentes, in vnum conuenerant, & exemplaris ac
 „religiosa vitæ socij effecti, abdicatis huius sæculi
 „illecebris, eorum vitam perpetuò Domini nostri
 „Iesu Christi, atque suo & successorū suorum Ro-
 „manorum Pontificum seruitio dedicauerant, &
 „iam pluribus annis verbum Dei prædicando, &
 „fideles priuatim ad pijs meditationes, beneque
 „ac beatè viuendum excitando, hospitalibus in-
 „seruendo, pueros & alios rudes salubria dogma-
 „ta ad Christiani hominis institutionem necessa-
 „ria docendo, ac denique omnia caritatis officia,
 „quæ ad animarum ædificationem pertinebant,
 „vbique terrarū, vbi peregrinati fuerant, quisque
 „iuxta traditam sibi ab ipso Spiritu sancto gratiã,
 „multa cum laude obeundo, laudabiliter in vinea
 „Domini se exercuerant; eorum institutum, sub
 „quadam viuendi formula ab ipsis edita Euange-
 „licæ veritati, & sanctorum Patrum sanctionibus
 „conformi, vt vinculum caritatis & vno ipsis qui-
 „dem Socijs, & alijs, qui prædictum vellent insti-
 „tutum sequi, conseruarentur, approbavit & con-
 „firmavit & benedixit: ipsosque Socios (quorum
 „numerum non vltra sexaginta esse tunc voluit)
 „sub sua, & Apostolicę Sedis protectione suscepit,
 „illisque condendi constitutiones & statuta quæ-
 „cunque ad ipsius sic institutæ & confirmatæ So-
 „cietatis conseruationem, & felicem progressum,
 „licentiam concessit per quosdam. Cumque post-
 „modum progressu temporis, Spiritu sancto coo-
 „perante, ex Societate prædicta spiritualem ani-
 „marum fructum crescere, & multos, qui institu-
 „tum prædictum sequi vellent, in Parisiensi, & alijs
 „generalium studiorum Vniuersitatibus, studere
 „intellexisset idem prædecessor, Ignatij, & aliorū
 „Sociorum prædictorum pijs vitam & doctrinam
 „attendendo, eidem Societati, vt quoscunque a-
 „lios idoneos, & iuxta suas constitutiones proba-
 „tos liberè admittere possent, concessit. Et nihi-
 „lominus, vt Coadiutores tam presbyteros, qui in
 „spiritualibus, quàm laicos, qui in temporalibus
 „& domesticis officijs eos adiuuaret (qui quidem
 „Coadiutores peractis probationibus, iuxta Con-
 „stitutiones Societatis huiusmodi requisitis, ad
 „maiores deuotionem suam, & meritum, etiam
 „tria vota, paupertatis videlicet, castitatis & obe-
 „dientiæ possent emittere, non solennia, sed qui-
 „bus, pro eo tempore, quo Præpositus Generalis
 „Societatis prædictæ eis, in ministerio spirituali,
 „vel temporali vtendum iudicaret, astringeren-
 „tur: quique omnium bonorum operum, quæ in
 „dicta Societate fierent, ac meritum omnium
 „participes fierent, perinde vt qui solennem pro-
 „fessionem, in eadem Societate emisissent, possent
 „assumere, & alias gratias ac priuilegia ad fouen-
 „dam & adiuuandam in ijs, quæ ad Dei honorem
 „& animarum salutem pertinebant, Societatem
 „prædictam, de benignitate Apostolica concessit.
 „Vt autem prædicta omnia prius ab eodem præ-
 „decesore concessa, magis confirmentur, & simul
 „omnia, quæ ad institutum Societatis prædictæ per-
 „tinent, eidem in litteris aliarum summam conti-
 „nentibus comprehendantur; & vt aliqua obscu-
 „rius dicta, & quæ serupulum ac dubitatione pos-
 „sent inijcere, per nos exactius explicentur: nobis
 „fuit humiliter supplicatū, vt formulam, qua præ-
 „dictæ Societatis institutum exactius & distinctius
 „quàm antea, edocente experientia ac vsu rerum,
 „expressum, eodem tamen spiritu, comprehenditur,
 „confirmare dignaremur; cuius tenor sequi-
 „tur, & est talis: Quicumque in Societate nostra,
 „quam Iesu nomine insigniri cupimus, vult sub
 „crucis vexillo Deo militare, & soli Domino, ac
 „Ecclesiæ ipsius sponsæ, sub Romano Pontifice,
 „Christi in terris Vicario seruire, post solenne
 „perpetuæ castitatis, paupertatis & obedientiæ
 „votum, proponat sibi in animo, se partem esse So-
 „cietatis, ad hoc potissimum institutæ, vt ad fidei
 „defensionem & propagationem, & profectum
 „animarum in vita & doctrina Christiana, per pu-
 „blicas prædicationes, lectiones, & aliud quod-
 „cunque verbi Dei ministerium, ac spiritualia ex-
 „ercitia, puerorum ac rudium in Christianismo in-
 „stitutionem, Christianidelium in confessionibus
 „audiendis, ac cæteris Sacramentis administran-
 „dis, spiritualem consolationem præcipuè inten-
 „dat: & nihilominus ad dissidentium reconcilia-
 „tionem, & eorum, qui in carceribus, vel in hospi-
 „talibus inueniuntur, pijs subuentionem & mi-
 „nisterium, ac reliqua caritatis opera, prout ad Dei
 „gloriam, & commune bonum expedire visum
 „erit, exequenda gratis omnino, & nullo pro suo
 „in prædictis omnibus labore stipendio accepto,
 „se vtilem exhibeat: curetque primò Deum, dein-
 „de huius sui instituti rationem, quæ via quædam
 „est ad illū, quoad vixerit, ante oculos habere, &
 „finem hunc sibi à Deo propositum totis viribus
 „assequi: vnusquisque tamen secundum gratiam
 „sibi à Spiritu sancto subministratam, & vocatio-
 „nis suæ proprium gradum. Ideoque, ne quis fortè
 „zelo vtatur, sed non secundum scientiam, proprij
 „cuiusque gradus iudicium, & officiorum discre-
 „tio ac distributio tota sit in manu Præpositi Ge-
 „neralis, seu Prælati per nos quocunque tempore
 „eligendi, vel eorum, quos ipse sibi ea cum aucto-
 „ritate substituerit, vt congruus ordo seruetur in
 „omni bene instituta communitate necessarius.
 „Qui quidem Præpositus de consilio consociorū
 „Constitutiones ad constructionem huius pro-
 „positi nobis finis conducentes condendi, maiori
 „suffragiorum parte semper statuendi ius habente,
 „& quæ dubia esse poterunt in nostro instituto hac
 „formula comprehenso, declarandi auctoritatem
 „habeat. Concilium verò necessariò conuocan-
 „dum ad condendas, vel immutandas Constitu-
 „tiones, & alia grauiora, vt alienare, vel dissoluere
 „Domos ac Collegia semel erecta, intelligatur
 „esse maior pars totius professæ Societatis (iuxta
 „Constitutionum nostrarum declarationem) quæ
 „sine magno incommodo potest à Præposito Ge-
 „nerali conuocari. In alijs, quæ non ita magni mo-
 „menti

13 *In his qua non tantum meminit sum, sicut totum habet & rapo- fuit.* menti sunt, idem Præpositus adiutus, quatenus ipse opportunè iudicabit, fratrum suorum consilio per se ipsum ordinandi & iubendi quæ ad Dei gloriam, & commune bonum pertinere in Domino videbuntur, ius totum habeat, prout in Constitutionibus eiusdem explicabitur. Quicunque autem in hac Societate professionem emisserint, non solum in primis professionis suæ foribus intelligant, sed quoad vixerint, memores sint; Societatem hanc vniuersam, & singulos, qui in ea profitentur, sub Sanctissimi Domini nostri Pauli Papæ Tertij, & aliorum Romanorum Pontificum successorum eius fidelis obedientia Deo militare. Et quamuis Euangelio doceamur, & fide orthodoxa cognoscamus ac firmiter teneamus, omnes Christi fideles Romano Pontifici, tanquam capiti, ac Iesu Christi Vicario subesse: ob deuotionem tamen maiorem & obedientiã Sedis Apostolicæ, & maiorem voluntatum nostrarum abnegationem, & certiorum sancti Spiritus directionem summopere conducere iudicauimus; singulos tamen, & quicumque eandem in posterum professionem emisserint, vltra illud commune trium votorum vinculum, speciali ad hoc voto astringi, vt quidquid modernum, & alij Romani Pontifices, pro tempore existentes iusserint ad profectum animarum, & fidei propagationem pertinens, & ad quascunq; prouincias nos mittere voluerint, sine vlla tergiversatione aut excusatione illic, quantum in nobis fuerit (sive nos ad Turcas, siue ad quoscunq; alios Infideles, etiam in partibus, quas Indias vocant, siue ad quoscunq; hereticos, schismaticos, seu etiam ad quoscunq; fideles, mittendos censuerint) exequi teneamur. Quamobrè qui ad nos accessuri sunt, antequam huic oneri humeros supponant, diu multumq; meditentur, an tantum pecunie spiritualis in bonis habeant, vt turrim hanc iuxta consilium Dominicum possint consummare, hoc est, an Spiritus sanctus, qui illos impellit, tantum illis gratiæ polliceatur, vt huius vocationis pondus, illo adiuuante, se latros sperent: & postquam, Domino inspirante, huic Iesu Christi militiæ nomen dederint, die nocteq; succincti lumbos, & ad tam grandis debiti solutionem prompti esse debebunt. Ne qua autem possit esse inter nos missionum aut prouinciarum huiusmodi ambitio, vel detestatio; intelligant singuli, sibi per se, vel alium, de huiusmodi missionibus quidquam cum Romano Pontifice nosse curandum, sed omnem hanc curam Deo, & ipsi Pontifici tanquam eius Vicario, & Societatis Præposito dimittebant: cui quidem (sicut ceteris) nihil de sui ipsius missione in alterutram partem, nisi de Societatis consilio, cum dicto Pontifice curandum erit. Voueant etiam singuli, se in omnibus, quæ ad regulæ huius nostræ obseruationem faciunt, Societatis Præposito (qui ad hoc munus quam fieri possit idoneus, ad plura vota, prout in Constitutionibus declarabitur, eligitur) obediens fore. Ille autem omnem eam auctoritatem & potestatem habeat supra Societatem, quæ ad bonam eiusdem Societatis administrationem, correctionem & gubernationem vtilis erit: Iubeat autem ea, quæ ad constructionem propositi sibi à Deo & à Societate finis cognouit esse oppor-

tuna, & in prelatione sua benignitatis ac mansuetudinis, caritatisq; Christi, Petri Pauliq; formula semper sit memor: & tam ipse, quam concilium prædictum ad normam hanc assidue spectent. Singuli verò subditorum, tum propter ingentes Ordinis utilitates, tum propter nunquam fatis laudatum humilitatis assiduum exercitium, non solum Præposito, in omnibus ad institutum Societatis pertinentibus parere semper teneantur: sed in illo Christum veluti præsentem agnoscant, & quantum decet, veneretur. Cum autem experti fuerimus iucundiorè, puriorè & ad proximi ædificationem aptiorè esse, vitam ab omni auaritiæ contagione quam remotissimam, & Euangelicæ paupertati quam simillimã, cumque sciamus Dominum nostrum Iesum Christum, seruis suis regnum Dei solum inquirentibus, necessaria ad victum & vestitum esse subministratum: sic voueant singuli, & vniuersi perpetuam paupertatem, vt non solum priuati, sed neque etiam communiter possint Professores, vel vlla eorum domus, aut ecclesia ad aliquos prouentus, redditus, possessiones, sed nec ad vlla bona stabilia (præter ea, quæ opportuna erunt ad vsum proprium & habitationem) retinenda ius aliquod ciuile acquirere, rebus sibi ex caritate donatis ad necessarium vitæ vsum contenti. Quia tamè Dominus, quas Dominus dederit, ad operandum in vinea ipsius, & non ad scholastica studia exercenda destinanda erunt: cum valdè opportunum fore alioqui videatur, vt ex iuuenibus ad pietatè propensis, & ad litterarum studia tractanda idoneis operarij eidem vineæ Domini parentur, qui Societatis nostræ, etiam professores velut quoddam seminarium existant; possit Professores Societas ad studiorum commoditatem, Scholarium habere Collegia, vbi cumque ad ea construenda & dotanda, ex deuotione aliqui mouebuntur: quæ simul atque constructa & dotata fuerint (non tamen ex bonis, quorum collatio ad Sedem Apostolicam pertinet) ex auctoritate Apostolica erigi supplicamus, seu pro erectis haberi: quæ Collegia possint habere redditus, census, seu possessiones vbius & necessitatibus studentium applicandas, retenta penes Præpositum, vel Societatem omnimoda gubernatione, seu superintendentia super dicta Collegia, & prædictos studentes, quoad Rectorum, seu gubernatorum, ad studentium electionem, ac eorumdem admissionem, emissionem, receptionem, exclusionem, statutorum ordinationem, & circa studentium instructionem, eruditionem, ædificationem ac correctionem, victus vestitusque & aliarum rerum necessariorum eis ministrandarum modum, atque aliam omnimodam gubernationem, regimen ac curam; vt neque studentes dictis bonis abuti, neque Societas Professores in proprios vsus conuertere possit, sed studentium necessitati subuenire. Qui quidem studentes ingenij & morum indoles esse debebunt, vt merito speretur, post absoluta studia ad Societatis functiones idoneos fore: & sic demum post cognitum in spiritu & litteris eorum profectum, & post sufficientem probationem, in Societatem nostram admitti possint. Socij autem omnes cum presbyteri esse debeant, ad dicendum Officium secundum communem Ec-

20 Obedientia subditorum erga Præpositum.
21 Paupertatis vitæ.
22 Professores eorum domus non possunt habere redditus.
23 De Collegijs, legijs, eorum redditibus.
24 Collegiarum gubernatio penes Præpositum vel Societatem est.
25 De Officio diuino recitanda.

26 *In vultu
et vestitu
sequi de-
bemus
vsum co-
munem
honestorum
sacerdo-
rum.*
 27 *Ad pro-
fessionem
nō admitti-
tantur
nisi dū
multūm-
que pro-
bati.*
 28 *Coadiuto-
res &
Scholares
vota sua
debent
emittere.*
 29 *Aliqui
tria vota
solemnia
emittere
possunt.*
 30 *Idem Coadiutores,
& Scho-
lares de-
bent ad-
mitti.*
 31 *Approba-
tur &
confirma-
tur insti-
tutum &
privilegia
concessa.*
 26 *cleris ritum, sed priuacim, & non communiter,
vel in choro, teneantur: & in ijs, quæ ad victum
& vestitum, & cætera exteriora pertinent, hone-
storum sacerdotum communem & approbatum
vsum sequentur: vt quod inde pro cuiusque ne-
cessitate, vel spiritualis profectus desiderio sub-
tractum fuerit, ex deuotione, & non ex obliga-
tione, rationabile obsequium corporis Deo, pro-
ut expediet, offeratur. Hæc sunt, quæ sub præfati
Domini nostri Pauli, & Sedis Apostolicæ bene-
placito, de nostra professione, typo quodam ex-
plicare potuimus, quod nunc fecimus; vt sum-
matim informaremus tum illos, qui nos de no-
stro vitæ instituto interrogant, tum etiam poste-
ros, si quos Deo volente imitatores vnquam ha-
bebitis huius vitæ: quam cum multas magnas-
que habere annexas difficultates fuerimus ex-
perti, opportunum iudicauimus, etiam statnere,
ne quis ad professionem in hac Societate emit-
tendam, nisi diuturnis & diligentissimis proba-
tionibus (prout in Constitutionibus declarabi-
tur) eius vitæ & doctrina explorata fuerit, recipia-
tur: quia re vera hoc institutum omnino humi-
les & prudentes in Christo, & in Christianæ vitæ
puritate ac litteris conspicuos exigit. Imò, & ij,
qui in Coadiutores tam in spiritualibus, quam in
corporalibus, & in Scholares admittentur, quo-
rum vtrique, post sufficentes probationes, & tem-
pus in Constitutionibus expressum, vota sua, ad
deuotionem & meritum maius, non quidem so-
lennia (præter aliquos, qui de licentia Præpositi
Generalis, propter ipsorum deuotionem, & per-
sonatum qualitatem, tria vota huiusmodi solem-
nia facere poterunt) sed quibus teneantur, quam-
diu Præpositus Generalis in Societate eos reti-
nendos esse censuerit, emittere debeant, prout in
Constitutionibus latis explicabitur, non nisi di-
ligenter examinati, & idonei reperi ad eundem
finem Societatis, admittantur ad hanc Iesu Chri-
sti militiam, qui tentibus captis nostris fauere
digneur, ad gloriam Dei Patris, cui soli sit fem-
per decus & honor in sæcula. Amen. Quapropter
considerantes, nihil, quod pium sanctumque non
sit, in dicta Societate, eiusque laudabilibus insti-
tutis, ac exemplari Ignatiij, & aliorum Sociorum
prædictorum vitæ & moribus reperiri, eaque om-
nia ad suorum & aliorum Christi fidelium ani-
marum salutem, & fidei exaltationem tendere;
Socios, ac illorum Coadiutores prædictos, & ipsius
Societatis Scholares à quibuslibet excommunica-
tionis, suspensionis, & interdicti aliisque Ecclesi-
asticis sententijs, censuris & pœnis à iure, vel ab
homine quauis occasione, vel causa latis, si qui-
bus quomodolibet innodati existunt, ad effectū
præsentium dumtaxat consequendum, harum
serie absoluentes, & absolutos fore censentes, il-
losque sub nostra, & Apostolica Sedis protec-
tione suscipientes; motu proprio, & ex certa nostra
scientia, auctoritate Apostolica, tenore præsen-
tium, erectionem & institutionem Societatis, ac
extensionem numeri illius Sociorum, ac receptio-
nis & admissionis Coadiutorum, ac omnia & sin-
gula privilegia, immunitates, exemptiones, lib-
ertates, & condendi & alterandi statuta & or-
dinationes, ac alia quæuis indulta eisdem Socie-
tati, & illius Præposito, per prædecessorem no-*

strum, & Sedem huiusmodi, sub quibuscunque
tenoribus & formis concessa & confirmata, ac
desuper concessas tam sub plumbis, quam in for-
ma Breuis litteras, & in eis contenta ac inde secu-
tam quæcunque, perpetuò approbamus & confir-
mamus, ac eis perpetuæ firmitatis robur adijci-
mus, suppletentes omnes & singulos tam iuris
quam facti defectus, si qui interuenerint in eis-
dem: eaque omnia & singula perpetuè & incon-
cussè firmitatis robur obtinere, & inuolabiliter
obseruari debere, & sic per quoscunque iudices
& commissarios, quauis auctoritate fungentes
(sublata eis, & eorum culibet quauis aliter iudi-
candi & interpretandi facultate & auctoritate)
iudicari, interpretari atque decidi debere; nec
non quidquid secus super his per quoscunque
quauis auctoritate, scienter, vel ignoranter con-
tingerit attentari, irritum & inane decernimus &
declaramus. Quocirca vniuersis & singulis vena-
rabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis,
Episcopis, ac dilectis filiis Abbatibus, Prioribus,
& alijs personis in dignitate Ecclesiastica consti-
tutis, per Apostolica scripta mandamus, quate-
nus ipsi, & eorum quilibet per se vel alium, seu
alios præfatis Præposito & Societati in præmissis,
efficacis defensionis præsidio assistentes, faciant
auctoritate nostra singulas prædictas, & præsen-
tes litteras plenum effectum sortiri, ac ab om-
nibus inuolabiliter obseruari, non permittentes
quemquam contra illarum tenorem quomodolibet
in debere molestari, contradictores quoslibet,
& rebelles per censuras Ecclesiasticas, & alia
iuris opportuna remedia (appellatione postpo-
sita) compescendo, ac censuras prædictas legiti-
mis super his habendis seruatis processibus, et-
iam iteratis vicibus aggravando: inuocato etiam
ad hoc (si opus fuerit) auxilio brachij secularis;
Non obstantibus constitutionibus & ordina-
tionibus Apostolicis, ac omnibus illis, & singulis,
quæ in litteris prædictis idem prædecessor noster
voluit non obstat, ceterisque contrarijs quibus-
cunque, aut si aliquibus communiter, vel diuisim
ab Apostolica sit Sede indultum, quod interdicti,
suspendi, vel excommunicari non possint, per
litteras Apostolicas non facientes plenam & ex-
pressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hu-
iusmodi mentionem. Nulli ergo omnino homi-
num liceat hanc paginam nostre absolutionis,
suspensionis, approbationis, confirmationis, ad-
iectionis, suppletionis, decreti, declarationis &
mandati infringere, vel ei ausu temerario con-
traire. Si quis autem hoc attentare præsumperit;
indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum
Petri & Pauli Apostolorum eius, se noverit in-
cursum. Datum Romæ, apud sanctum Petrum,
anno Incarnationis Dominicæ M. D. L. XII. Kal.
Augusti: Pontificatus nostri anno primo.

F. de Mendoza. Fed. Cardinalis Cæsius.

Ad hæc interiora, & quæ animorum propria
sunt, benignè Iulius externa insuper, & quæ ad
rem familiarem fortunaque pertinerent, adiun-
xit. Is ex Ecclesiæ bonis Salmanticensi Collegio,
Cardinali rogante Mendoza, aureos septingen-
tos quotannis attribuit, quamuis agrè alias ad-
duci

duci posset, vt de priuatis Ecclesijs detraheret aliquid quod in alios vsus & Collegia cōuerteret. Is Romano Collegio, quod anno in sequenti cōceptum est, Duce postulante Gandiæ, aureos item mille quingentos in annos singulos assignauit. Is Casaraugustæ domicilium sacrarum virginum à Ioanne olim Consaluo Aragonensis regni Conservatore excitatum, ab eodemque postea auctoritate Pontificis Maximi dissolutum, nostris addixit. Is denique, cum ad eum supplex rediret Ignatius, vt ex interioribus Ecclesiæ thesauris aliquid more suo in animorum commodum postularet; Pontifex cum annuisset petenti, Quid inquit, nihil ne in vitæ vestræ tutelam, & indigentiam corporum postulatis? insitque cum in posterum acri interposito obediētiæ mandato, quoties Professorum domus in egestate esset, toties ad se fidenter, & sine verecundia reuerti; vnumque de familiaribus suis presentem monuit, vt idipsum sibi ad memoriam subinde redigeret. Hæc præstantissimi optimique Pastoris erga Societatem mens, hic animus fuit. Quo excitatus & animatus Ignatius, admonente præsertim tantæ sanctitatis & religionis anno, statuit Professores Patres, qui ab Vrbe aberant, quod diu iam concupierat, cōuocare, vt cum eis de Societatis summa conferret, Constitutionesque ab se perceptas & perpolitas, priusquam in lucem eaderet, inspiciendas traderet, & Generalis Prepositi sese, vt deinde paruit, abdicaret munere. Patres verò qui ex Hispania Romam expectabantur, erant hi, Araozius Provincialis, Gandiæ Rector Ouedus, Franciscus Strada, & Iacobus Miro: quibus accesserunt alij tres, Petrus Tablares, Emmanuel Sâ & Franciscus Rojas. Hi omnes optanti petentiue Duci Borgiæ, quem cum cæteris inuitatum ab Ignatio supra diximus, sese comites adiunxerunt. Dux autem ipse discessurus ad Urbem, re domestica ciuilique composita (Nam & filias in matrimonio collocauerat, & filio natu maximo cum vxorē adiunxerat, tum ciuitatis gubemacula iam tradiderat) ita distribuerat vniuersa, nullo vt incommodo rei vel publicæ, vel priuæ Ducis munere abdicare se posset. Cumque se vnâ cum filio Ioanne Patribus coniunxisset, autumnus ineunte suum egressus oppidum, non sine honesto nobilitate comitatu, e equitum ferme triginta, manibus oculisque sublatis in cælum, ingenti animi sensu, multique præ gaudio lacrymis, carmen illud Dauidicum decantauit: *in exitu Israël de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro. Deinde illud ex eodem oraculo, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Induxerat prorsus in animum nunquam se amplius vnde abierat, reuersurum: & huic inductioni decretoque sic paruit, nunquam vt postea, quam diu fuit in Hispania, ne tum quidem cum post annum alterum & vigesimum Pio iubente Pontifice eius nominis Quinto, cum Alexandrino Cardinali, nobilissima in legatione redisset, vllis precibus sit adductus, vt Valentia, vbi substitutebant, Gandiam vsque diei non amplius itinere, tanto intervallo recurreret. Iam perpetui itineris ea ratio fuit, vt eius comitatus non popularis aliqua multitudo, sed Religiosorum bene instituta sodalitas videretur. adeo erant omnia ad disciplinam apta atque disposita. Quotidie post præca-*

tionem, eamque bene longam multarum scilicet horarū, noxas animi confessione tergebat. Missæ Sacro singulari quadam illius mysterij reuerentia semper aderat, Domini que corpus pio ore animoque sumebat: quod ad sacerdotium vsque perpetuum ei solenne fuit. Cultus eius atque vestitus infra dignitatem Ducis erat, infra personam, Clerici propior, quam secularis. Cibus item quotidianus admodum parcus, isque sumptus semel in die. Nocturnam quietem, eum sopor altus famulos oppressisset, crebræ verberationes interrompebant. Sed res ea geri tanta dissimulatione non poterat, vt puerorum aures falleret. ij crepitu excitati plagarum, plagas ipsas sæpè numerabant: quarum constat fuisse numerum ab eis inicum supra quingentas. Trædia itineris mutua diuinis de rebus collocutio leuabat, eademque vicissitudine quadam longa silentia precationis interpellabat. In prætereundis vrbibus oppidisque, quamquam sui ipsius despiciendi studio Ducem & ciuitatum, quibus erat notus, vitabat occursum, ne quid sibi haberetur honoris; consequi tamen non potuit, quin vbique pro dignitate, quacunque iter faceret, exciperetur, præsertim Ferrariæ ab Hercule Duce consanguineo suo, Florentiæque à Cosmo Mediceo Herurariæ Duce: apud quos tantorum Principum humanitate cōactus, dies aliquot diuersatus, tandem relictis sue virtutis impressis vbique vestigijs, ad Urbem venit: intra quam etiam honestissimum & celeberrimum contra votum, contraque decretum modestissimæ suæ mentis, introitum habuit. Fuerat ei quidem in animo, ne quid ingressus ille cebritatis haberet, per tenebras Urbē inire: verum tanta fuit & Cardinalium, & Casarei legati, aliorumque Procerum vis atque contentio, vt honorem illum, publicamque gratulationem perinuitus & nolens admiserit. Prodierunt ei obuiam extra portam Cardinales aliquot, & eis, quem dixi, legatus, clarissimisque vir Fabricius Columna cum equitatu permagno. Quo comitatu introductus in Urbem, cum & à Pontifice Maximo suas in edes, & à Cardinalibus inuitaretur in suas: actis vtriusque, qua par erat humanitate, gratijs, non dubitauit domus nostræ paupertatem humilitatemque magnificis splendidiisque Pontificum ædibus antefere. Erat domi nostræ Duci, Ducique familie satis commodum conclauē paratum aliquot distinctum cubiculis, & à cætera Patrum habitatione secretum, vt esset aditus ad salutandum Ducem sine domestica perturbatione quietis & disciplina, perfacilis. Huc igitur Dux succedens, vt prætolantem ad ianuam vidit Ignatium, comitatu dimisso, confestim ad pedes aduolat, vt ferret osculum & amplexus, prehensaque item ad osculum manu benedictionem vt à Patre Prepositoque iam suo suppliciter postulauit. Ignatius teneriore quodam animo illacrymans dulciter amplexatus, suo recto lerabundus excepit: vt qui vim admirabilem in eo diuina gratiæ percenserat, & iam tum animo prouidebat, quantos editura fructus esset ea recēs in Christo proles. Cum ex itinere paululum conquiesceret, Pontificē adijt, ad vltatam osculationem pedum. Cuius Pontifex gratulatus aduentu, peculiari quadam animi propensione, maiore etiam quam cæteros Prin-

39

40

Excipitur
Roma per
honorificè.

41

Diuertit ad
Ignatium,
eius se tradit

42

Excipitur à
Pontifice
per benignè,
& commenda-
tatur.

V 2

cipes

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

35
Præcepto
obediētiæ
sua sponte
iubet Ignatium
ad se
adire in do-
mestica rei
angustij.36
Conuocat
B. P. Professores
de Constitutionibus
consulaturum.37
Venit Romam
Franciscus Borgiæ
palam
nam professurus
Societatem.38
Ratis itine-
rit Borgiæ.

cipes consueſſet, eum excepit: ſingularem eius pietatem, quam & in ſuſcipiendis propter religionem illius profectionis incommodis, & in omni vita palam omnibus præferret, graui oratione commendans. Simul & illud addidit, præclarè actum iri cum Eccleſia Catholica, ſimultos eius generis Dynaſtas ac Principes Franciſci Borgiæ imitatores haberet: futurum, vt aliquando illa reuiuifceret Eccleſia naſcentis imago, cum olim Imperatores ac Reges ad ſepulcra Principum Apoſtolorum ſupplices conuolabant. Ad extremum de habitatione ſuarum ædium ei tuſus obtulit. Sed Dux dato iterum pedi oſculo ſupplicauit, vt Societatis apud Patres maioris quietis & orti gratia ſibi eſſe liceret. Reuerſus è curia conſalutari multis à Præſulibus & Cardinalibus ceptus eſt, cunctis admirantibus exinſiam Ducis humilitatè atque modeſtiam. Cuius quanquam de Societate mentem conſiliumque non norant, admoniti tamen tanta animi ſubmiſſione, & ſplendore virtutum, ſuſpicari facile poterant id, quod erat. Haud minùs admirandus domi noſtræ Dux fuit, vbi ad vſum exercitationemque virtutis ſupperebat etiam facultas maior. Cœnariis apud Ignatium aliquando quibuſdam Patribus repente Dux vnà cum filio Ioanne miniſtrandi gratia linteo paruo præcinctus apparuit, expreſſaque eius rei venia, & conuiuarum manibus aqua ſuſa, menſe dapes inferre, capite nudo velut è domeſticis puer vnus inſtituit, totaque cœna ſedulus miniſtrauit. Deinde ſublata menſa reſtæ tacitus in culinam, vt inquinatas patinas repurgaret. Abnuuit tamen Ignatius præteritis contentus exemplis, & ne laboris inſuetum defatigaret. Nec minor erat iucunditatis fructus, quem ex vſu Patrum antiquorum Dux Borgia, quam quem ex eius Patres capiebant exemplo; præſertim verò ex vſu conſuetudinèque P. Ignatij, cui, vt iam antea per litteras fecerat, ſe totum dedit & addixit, ſuique peſtoris arcana, quod diu vehementer optarat, ac reſeſſus aperuit: cum eo ſuam precandirationem, & pœnitentiæ genera, cum eo totum ſuæ vitæ curſum ſtatimque conſultit, vt eius ductu nutuque in ſuſceptis vitæ rationibus regeretur, deque Societatis moribus inſtitutiſque propius iam vberiusque cognoſceret. Vt autem ſacris ſibi conſuluiſſe quotidiano B. Patris vſu, colloquutione, præceptis vſum eſt, ne ſibi vni dumtaxat ſtuderet, & ſuo tantum bono commodoque vacaret adiecit animum ad eius, quam inibat, Societatis incrementa curanda. Atque vt in itinere, quod ad Vrbeſem habuit, nullas vnquã eius augendæ ornandæque prætermiſit occaſiones (Nam & Genuę illius vrbis Antiftitem, & Fœtariæ Florentinæque Duces, ſuis vt in vrbeſibus Societatis Collegium conſtituerent, Bononiæ verò Sedis Apoſtolicæ Legatum, vt inchoati Collegij primordia promoueret, hortatus eſt) ſic in ipla Vrbe de Romano fundando Collegio (quod B. Pater multis nominibus vehementer optabat) ſuiſque inſtruendo reditibus cogitare ſolicitè ſtudioſèque cœpit. Cuius vt initium fundandi primus ipſe faceret, ſex circiter aureorum millia ſubito numerauit: Pontificiſque Maximo, quod modo ſignificauimus, vt certos ei prouentus attribueret, auctor fuit. Cuius egrègia voluntate addu-

ctus Ignatius, obtulerat ei fundatoris titulos & honores, quos tamen ille modeſtiſſimè recuſauit: quod diceret fatius eſſe ei huius honorem nominis reſeruare, qui per facultates ſuas poſſet illud aliquando Collegium vberiore fulcire prouentu, & omnes numeros fundatoris implere. Pari ſtudio cum ſacram ædem Profeſſæ domus peranguſtam, nec concurſus quotidiani capacem animaduerteter, ſtaruit ædem ampliorem à fundamentis extruere, & ad eius operis inceptionem Eſquilacenſem Episcopum Borgianæ genti peramicum induxit. Hic vnà cum Duce Ignatioque primum lapidem rite iecit. Quem etiam in ritum ſuam quoque Ioannes filius operam cum primarijs è paterna familia viris eſtodiendo, aquisque trahendis ad ſtructuram operis contulit. Quod opus quanquam deinde alio maiore, & loco meliore inchoato, prætermiſſum eſt, non idcirco ſuo apud Deum merito Ducis pietas præmioque caruit.

Anni ſub exitum iam Romam primæ auctoritatis Patres conuenerant, qui quidem ſine procuratorum publicorum incommodo poſſent. Quorum hæc tantum certa ſunt nomina: Araozius, Strada, Quiedus, Miro ex Hiſpania aduecti cum Borgia: tum Lainius è Sicilia reuocatus. Romæ aderant Miona, Fruſius, Polancus, cuncti vota quatuor Profeſſi præter Stradam, qui Kal. Februarij inſequenti anno Romæ profeſſus eſt. Salmeron paulò ſeriùs, verum ante Patrum diſceſſum adfuit. Simónem expetebat Ignatius maxime, quòd quanto maior in Luſitania moles erat rerum, tanto ipſe potuerat experimento vſuque plura deprehendiſſe: eoque pluris intererat communem Patrum ſententiam coram ab illo cognoſci, & rationem vitæ, formamque publicæ adminiſtrationis, quam ex Romano hauiſſet fonte, in ſuam referri prouinciam. Sed vetuit Rex ante anni inſequentis exordium profeſſici. Igitur ijs, quos dixi, ad Vrbeſem congregatis, Conſtitutiones ſuas Ignatius primorum auctoritate rogatuque Patrum, & tota vrgente Societate perſcriptas, in conuentum retulit; copiamque cum vniuerſis, tum ſingulis eas inſpicendi perpendendique fecit, vt ſi quid mutandum, vel addendum, vel inducendum eſſet, id liberè ac fideliter indicarent. Nam cum tantum Societati Paulus Pontifex tribuiſſet, vt in his litteris, quibus Societatis inſtituta confirmat, eadem auctoritate Conſtitutiones & leges, quas ipſa conditas approbaſſet, eo ipſo nullo alio adhibito iudice comprobaret. Ignatius, qua erat prudentia & ſanctitate præditus, ne quid in lucem daret, quod non omnium poſſet ſubire iudicium; ſuo ipſe iudicio ſtare, & ſua niti prudentia in ijs edendis vulgandiſque nullo modo voluit: ſed eas vltro ac ſponte aliorum animaduertiſſioni iudicioque ſubiecit. Optabat enim tales ab ſe Conſtitutiones prodire, quæ congruerent vniuerſis, & à quibus nulla regionum nationumque varietas, nulla morum naturarumque diſſimilitudo poſſet excipi: haud ignarus, vbi tanta morum nationumque varietas foret, non omnia in omnes aptè cadere, nec omnia omnibus conuenire; crebris autem exceptionibus legum leges ipſas infringi, & ſuum robur amittere. Cumque Societatis corpus omne vbique gentium atque

43
Exeret domi ſtrenuè ſanctiſſam huius vitam.

44
Omniem vitam ſuam rationem cum B. Ignatio conſert.

45
Statuis Roma Collegium exercitare.

46
Recenſit in menſuris fundatore.

47
Ampliſſimam eius Profeſſorū templum.

48
Congregatis Patribus B. Ignatius inſpicendis Conſtitutiones tradidit: ut omnium hominum locorumque generi apte eſſent.

49

terrarum vnus esse velut oris colorisq̄ percuperet, id erat ijs legibus temperandum, quæ omni hominum generi varietatisq̄ sine exceptione congruerent. Itaque prudentissimè vir sanctus fecit, vt antiquiores Patres è varijs prouincijs atque nationibus conuocaret, quibuscum ea, quæ ab sese essent diuturnis precibus, & commentatione perscripta atque elucubrata conferret: eorumq̄ deinceps iudicijs sententiasq̄ decerneret, id quod esset diuinæ laudi, omniq̄ hominum generi maximè consentaneum. Nec modò ijs, qui tum conuenerant, verum etiam alijs postea, qui abfuerant, eas tradidit expendendas, ne præcipuis quispiam desideraretur è Patribus, cuius ille non exquireret in re tam graui iudicium. Lege sunt ab omnibus perlibenter, summoque studio, nec minore approbatione susceptræ. Sed B. Pater ijs adhuc expoliendis & corrigendis intentus, mutandisque nonnullis, quæ vel à Patribus essent animaduersa, vel dies progrediens admonuisset; non eas ante annum huius sæculi tertium & quinquagesimum promulgandas existimauit. Tum demum eas in Hispaniam, Lusitaniam, & alias aliquot prouincias misit, non vt à suis illæ quidem, veluti iam perfectæ, & omnibus expletæ numeris acciperentur, sed vt quales tandem essent ad actionem reuocata, quamq̄ apte moribus cuiusq̄ generis ac nationis, vsus ipse quotidianus ostenderet, & quod tanto studio diuturnaque commentatione, tot deliberationibus ac sacrificijs in eis decretum & constitutum esset, corroboraret. Ac ne tum quidem vim eas vllam, aut robur vllum habere, nisi ab vniuersa Societate denuo recognitas probatasq̄ voluit: id quod eius post obitum (vt suo tradetur loco) duodecesagesimo huius sæculi anno, cum ad Præpositi Generalis comicia conuocata est Societas, fecit. Tum demum Præposito Lainio renunciato ex eiusdem Societatis decreto vnum in locum congregata, rursus excussa, in manibusque iactata, summa omnium consensione probata, & quasi quadam veneratione receptæ sunt. Eadem per idem tempus Pontifex Paulus huius nominis Quartus ab quatuor Cardinalibus examinari iussit, & diu multumq̄ discussas, tandem saluas atque integras, quemadmodum acceperat, ne verbo quidem immutato, restituit. Sed quid mirum eas tanta in admiratione fuisse, cum earum auctor (vt supra dicebamus) in ijs conficiendis tam apertis significationibus diuinæ mētis, tam crebris inusitatissq̄ luminibus redundarit: tam matura diuturnaque deliberatione in ijs elimandis, tot denique grauissimorum Patrum iudicijs consilijq̄ sit vsus? Conficiendarum potto ea fuit Ignatij ratio. Primum omni motu animi affectuq̄; deposito in statuendis omittendisq̄ quibusque rebus, neutram propendebat in partem, sed summa æquitate animi totum se in Dei manus potestatemq̄ tradebat. Deinde summo etiam ardore & contentione poscebat vim operamque dispiciendi veri, & ex Apostoli præcepto potiora probandi. Tum disputabat ipse se cum in vtramque partem, cum constituendum quippiam, aut non constituendum videretur: collectasq̄ vtriusque rationes conferebat inter sese, & suo quamque pondere momentoque pen-

debat. Denique quod constitutum & designatum animo iam habebat, id ad Deum reterebar: & in eius velut oculis conspectuq̄ ponebat; supplex orans atque obsecrans, vt lumen aliquod præferret menti suæ: vt quod ei placeret maximè, id potissimum ipse decerneret. Post accuratam hanc exquisitamq̄ deliberationem, quo cuiusque rei constitutio electioq̄ tot rationum expressa momentis tutior & aptior esset, omninoque cum Dei sensu voluntateq̄ congrueret; non continuo vt ratum ac fixum statuebat illud, quò bene affectus animus, & perturbatione iam vacans rationum ferebatur impulsu; sed id sapius in consilium & deliberationem aducebat, modò nouis excogitandis afferendisq̄ rationibus, modò allatis & inuentis denuo ad tutinam reuocandis. Ad extremum quasi nihil egisset, id quod erat ei familiare, in arduis præsertim rebus atque negotijs, totum se preceationi omni alio solutus opere curaq̄ tradebat, & rem diuinam quam accuratissimè faciebat, vt mentem suam Deus plenore quodam lumine collustraret, & motu eicret interiore, quo magis omnia è re diuina Societatilque decerneret. Atque vt sanctissimus Pontifex Leo cum ad Episcopum Flavianum aduersus impiam & detestabilem Eutycheris scribebat hæresim, priusquam aliquò destinaret epistolam (ea est in eius epistolarum volumine ad Flavianum: decima, mirifico deinde plausu à Chalcedonensi probata Concilio) scriptam iam & exaratam altari B. Petri Apostoli, cuius miro studio Pontifex ille tenebatur, imposuit; totos quadraginta dies preceationi ieiunioq̄ continenter intentus, vt chirographum tanti ponderis, quodq̄ grauissimam Ecclesiæ causam continebat, siquid in eo castigandum & corrigendum esset, Apostolus ipse sua manu corrigeret. Sic Ignatius cum scribendis Constitutionibus operam daret, priusquam de quaque re deliberaret, omninoque decerneret, id quod super eam orando deliberandoq̄; commentatus esset, calamo exceptum atque exaratum, imponebat altari, vbi quotidiana sacrificia ritè factitabatur (quemadmodum & nos à senioribus audiuimus, & is, qui sacrificanti minister aderat Ioannes Paulus Borellus exposuit) vt scribenti deliberantiq̄; illucesceret Christus vberibus: & multiplicato lumine de re quaque secundum maximam Dei gloriam honoremq̄ statueret. Quadraginta dies ipsos continuos, vt coniectura de reliquis fiat, in ardenti preceatione deliberationeq̄; consumpsit, vt vnum illud turò, & sine errore decerneret, liceret ne Professorum domibus, quæ tota liberali hominum misericordia victitant, sacras aedes, vel modicis cum prouentibus possidere, vt haberent saltem vnde necessarios sumptus in instrumentū templi, ceterosq̄que sacros vsus suppeditarent. Extant etiamnum commentarij quidam, in acula post eius mortem reperti, in quibus per hos quadraginta dies habitum animæ suæ, variolque sensus manu sua percipit dñno sanè instinctu, vt incredibilem prope donorum, quæ largissime ex imenso diuinitatis fonte hauriebat, & diligentissimè recondebat, species ad posteros aliqua emanaret. In ijs elucet ad vnum expressa viri sanctitas, admirabilisq̄ diuine liberalitatis in

50
Quam
multis
vni
uersi
iudicijs
comprobata
sunt
Societatis
Constitutiones.

51

52
Qua
ratio
ne
vni
uersi
iudicijs
comprobata
sunt
Societatis
Constitutiones.

53

54
Informatæ
constitutionem
quamque
exemplum
Magni
Leoni, im
ponebas
altari à
Domino
corrigenam.

55
Quadraginta
dies
deliberat
B. Ignatius
verum
sacerdotum
Pro
fessorum
certos reditus
habere
expeditret.

56
Sensus
mirabiles
eorum
quadraginta
dierum.

feruum suum, & quanti apud nos ponderis esse oporteat relictas ab eo Constitutiones ac leges: in ijs sese nobis (quamuis id non ageret) suo quasi penicillo depinxit, ut qualis in precatione siue matutina, siue vespertina, qualis in comparando animo ad rem diuinam, qualis in ipsa re diuina, & secundum rem diuinam esset in actione gratiarum, nostram ad exemplum ac disciplinam intueremur. Hic luce clarius apparet quanta ei esset cum diuina mente coniunctio, quanta communicatio in expendendis ac pertractandis singulis ferme Constitutionum locis, quanta vis lacrymarum, quantum imber, quam affluens, quamque redundans diuinarum suauitatum copia: quam cum humani pectoris angustia non satis caperet, erumpebat frequenter in corpus, magno eius saepe languore, magnoque labore: ut in ipsa sacificatione nonnunquam interelusa voce, cum facultas liberè respirandi non esset, proloqui omnino verbum ac pronunciare non posset, quoad tanta illa diuinæ dulcedinis copia vbertatque remitteret. Interdumque fiebat, ut preces inter & sacrificia tantis ardoribus aestuaret, ut omnes partes corporis exardescerent, venæque omnes manifesta cordis palpitatione micarent, interdum verò etiam pilus capitis inhorresceret. In ijs inquam commentarijs cerni licet, (quod dudum dicebamus) quam crebris, quamque perpetuis à Deo splendoribus mens eius illustraretur, dum eius pectori mens illapsa diuina, cum eo sese admirabili quadam ratione, & incredibili iucunditate communicat. Cuius illapsu communicationeque plurimæ in eius animo, maximæque notitiæ de Dei natura, & personarum Trinitate fiebant; ut etiam earum processiones, proprietates, operationes, & ea, quæ percipi ab homine sine doctrina præsidio & disciplina non possunt, ei sine magistro, vel studio, siue impressis earum rerum in eius mente notionibus, siue etiam visis obiectis extrinsecus patefierent. Quæ tot tantæque notitiæ cum incredibili iucunditate coniunctæ, non ad exigui temporis fructum, sed ad dies sæpè complures hæere eius pectori consueuerant; ut quocumque ingrederetur, ea comites sequerentur, cum eoque siue in cubiculo, siue in cænatione, siue apud suos, siue apud alienos semper habitarent, & quodammodo pernoctarent: quarum æstu magnitudineque sic absorbebatur, & à se ipse peregrinabatur interdum, ut similis esset hominis, qui corpore terras coleret, mente cælum. Et quidem ut pijs lectorum studijs satisfaciam, quos non dubito quin auditas ceperit eorum commentariorum specimen degustandi (quanquam perdifficile est conseruare spiritum eorum Latina lingua) interseram quam fidelissimè, quid altero & vigesimo die notarit. Sabbato, inquit, quintum Sacrum de Trinitate. In precatione consueta, cum initio non multum adesset, post dimidium sat multum præsi d fuit pietatis iucunditatisque animæ cum aliquo obiectu, & specie lucidæ claritatis. Dum altare componitur, occurrente menti Iesu, motus ad eum sequendum: cum penitus existimarem quòd ipse sit dux caputque Societatis; id esse omnium argumentum maximum, cur paupertas & nuditas summa esset assumenda: quanquã aliæ quoque rationes, quas

in electionibus adhibueram, eòdem spectabant. Atque hæc cogitatio commouebat me ad pietatem & lacrymas, atque etiam ad constantiam, ut quamuis in Sacro huius diei, vel in alijs non affluerent lacrymæ, videretur hic sensus fore fatis tentationum & molestiarum tempore ad constantiam obtinendam. Inter has cogitationes cum progredere, & sacras vestes induerem, crescebat pius sensus, & videbatur hæc planè esse confirmatio decreti; quamuis aliæ consolationes abessent: & videbatur confirmatio esse quodammodo à Sanctissima Trinitate (Hoc enim B. Pater cupiebat: adesse sibi potissimum ab augustissima Trinitate sensum aliquem, vnde intelligeret accepta illi esse, quæ ipse de paupertate decreuerat) cum ita se communicaret Filius: quia recordabar eius temporis, quo Pater me apud Filium collocauit. Post indutas sacras vestes, cum se mihi magis magisque nomen Iesu imprimeret, & ita ego essem corroboratus & confirmatus in omnem euentum; erumpebat noua vis lacrymarum atque singultuum. Sacrum iam ingresso multum comitabatur gratia, ac pijs sensus cum quietâ longaque lacrymatione. In processu varijs adfuerit motus in decreti confirmationem. Cumque diuinum Sacramentum sustinerè manibus, subiit internum colloquium, & commotio vehemens nunquam Dominum deserendi quidquid se obijceret, superfundente se noua dulcedine spiritus, ac nouis motibus. Permansitque sensus ille ingens cum impulsu ad lacrymas etiam post Sacrum; totoque die, quoties subiret Iesu memoria, recurrebat menti deuotio & confirmatio. Huius potissimum diei placuit sensus adscribere, quamuis in alijs admirabiliora legantur dona luminum cælestium atque suauitatum: quòd hic clariùs explicatur, quid maximè ad perfectam paupertatem beatissimum virum impulerit. Nec fraudabo piorum mentes cogitatione pulcherrima, quam die quinto & trigésimo adnotauit. Venerat illi in mentem certo die finem sacrificijs imponere, quæ super hac de paupertate deliberatione faciebat: deinde considerans, non ita definitè agendum cum Deo; Cum me abijcerem (inquit) nec æquum existimarem præscribi à me certum tempus, sed ut me penitus omninoque subijcerem, & ibi definirem, vbi placeret summæ bonitati se mihi indicare; subiit cogitatio, Quid si Deus me ipsa in gehenna collocaret: Hic verò, inquit, duo mihi offerrebantur: ex vna parte cruciatus, quos eo loco persentem, ex altera male dicta in Deum, quæ audirem. In priore non poteram mihi dolorem representare, neque ijs cruciatibus commoueri: atque ita videbatur mihi multò acerbius fore in sanctissimum Dei nomen audire blasphemias. Sic B. Pater affectus Constitutiones suas edolabat, atque his maximè studijs atque præsidijs, cum eas scriberet, utebatur. Nullus enim apud eum tum librorum apparatus, nullus eodex præter Missarum volumen. Studium eius precatione erat: bibliotheca perennis cum diuina mente congressus. Et quidem in suis Constitutionibus ea sæpè tradit, ut non ab ipso inuenta, sed à Deo videantur penè dictata. Rogauit is Lainium cum Constitutiones scriberet (à quo non ignorabat Sanctorum vitas, & eorum, qui Religiosas aliquando

57
58
59
Exemplar
sensus diei
vigésimi
secundi.

60
Quid
maximè
impulerit
B. Patrem
ad præse-
ntiam pau-

periculum
in Societate
ante de-
cernend.

61

62
Mira B.
Ignatijs
erga Deum
caritas.

67
Lainy sententia, Deus Religiosorum fundatoribus reuelat grauisima quaeque sui Ordinis.

do familias disciplinaeque fundarunt, studiosè peruolutatas) censeret ne diuinitus earum auctoribus omnia, quae ad instituta cuiusque familiae pertinent, indicata, an praecipua potius aliqua & grauiora dumtaxat, relictis ceteris non tam intimis, nec tam grauib, Patriarcharum fundatorumque prudentia. cui Lainius sibi uideri dixit Deum optimum procreatorem atque parentem, quos ad eas excitandas tanquam administratos & famulos delegisset, ijs grauisima quaeque, & cuique disciplinae intima praemonstrasse. Nam cum Religiosorum Ordinum institutio non hominum sit inuentu, sed Dei, qui quidem proprium quemdam ab unoquoque Ordine cultum ac famulatum exigit; relinquere, ut is etiam hominibus praesignificet atque praemonstret, quae ab quoque obseruari curarique uelit: ut quod sua homines coniectura ac suspicione non possunt, illuc Dei admonitu significationeque perueniant. Cetera uero, quae non tam uim naturamque cuiusque Ordinis, quam adiuncta quaedam, & quasi circumstantias attingunt, eademque pro uarietate temporum ac locorum uariari mutarique possunt, ea putabat fundatorum permissi iudicio atque prudentiae. quemadmodum in Ecclesia Catholica animaduerti licet, in qua regenda ac temperanda multa huiusmodi Deus suorum ministrorum vicariorumque prudentiae libera atque integra esse uoluit: cum tamen ea, quae sunt praecipua, iam tum ab initio suis Apostolis, & primis illis Ecclesiae Pastoribus indicarit. Haec censuit Lainius, cui & se subscribens Ignatius, Sic, inquit, & ego sentio. Quo quidem ex responso non obscura coniectura ducitur, ei quoque indicata fuisse de caelo, quae ad intimam huius instituti rationem naturamque pertinent, & quae sunt quodammodo nerui ac fundamenta huius, quam sequimur, disciplinae. Atque hinc superiorem B. Patris interrogationem ortam, quasi dubitantis & ambigentis liceret ne sibi quippiam aliud, quod non forsitan in mentem uenerat, haud ita tamen suae disciplinae intimum ac praecipuum, Deo non indicante, decernere. Quod ipsum eiusdem ex ore planius, cum una cum Ludouico Consaluo (cuius alius est facta mentio) de Societate differeret, intellectum est. Nam cum multa & uaria inter sese de huius uita rationibus institutisque conferrent, praesertim illa, cur Societas communem cum ceteris Clericis, aut non admodum dissimilem cultum corporis adhiberet, cur publice in templis choris alternantibus, ut ceteri Ordines, ipsa quoque non praeserteret, cur ad exploranda ac periclitanda ingenia moreque tironum pedestria imperaret itinera nullo adiuncto uatico, sed praecipue humiliter corrogato, cur praeter Professorum tironumque domicilia Collegia insuper, & studiorum sedes haberet, cum haec, inquam, & alia huiusmodi inter sese communicarent, eorumque singillatim rationes Ignatius redderet; ad extremum rationum omnium summam ad unum illum retulit Manresa secessum: in quo perspicuas horum omnium & aliorum à Deo impressas & quasi consignatas in animo suo notiones & intelligentias acceperat. His igitur testatas indicis Constitutiones nostras habemus, ut plane appareat,

64

65
Idem pro- bas B. Ignatius unum de institutis, etiam illi essentialia, ut uocant, Societatis reuelata: qui omnia etiam tribuebant Manresa secessui.

66

quid sentiendum sit de eo, si quis existat, qui tot diuinis significationibus & admonitionibus editas leges, tot sacrificiorum procuracionibus, precatationibus, lacrymis constitutas, tam diuturni temporis apparatu confectas, tot uigilijs elucubratas, tot grauisimorum Patrum iudicijs, consilijs, deliberationibus agitas, tanto denique Societatis uniuersae consensu, approbatione, periclitatione usque receptas, aut paruipendat ac negligat. Prauis mentibus nihil unquam rectum, obliqua sunt omnia, dum ad rectam normam regulamque se ipsa non dirigunt. Constitutionem induat spiritum & sanctitatem oportet, qui de earum diiudicare praestantia & sanctitate uelit.

Collatis igitur cum Patribus B. Pater Constitutionibus suis, plena ac libera mutandi, moderandi, addendi, quae uisa essent, potestate facta; opportunissimum tempus sensit esse, ut, quod dudum apud se constituerat, per occasionem uniuersi conuentus partes suas alteri traderet, & antiqua illa sua auiditate parendi, seseque in ordinem redigendi, tum etiam tot suis & animi & corporis (ut affirmabat) imbecillitatibus incitatus, senecta insuper accedente, quae suo quali iure vacationem muneris postularet, à Societatis gubernaculis, quae perinuitus acceperat, omnino recederet. Ac ne sibi, ut olim, coram agenti reclamaretur à Patribus, per hanc epistolam consilium suum disertis uerbis exposuit: Quod complurium, inquit, mensium & annorum consideratione nullo siue interioris, siue exterioris commotionis impulsu, ad maiorem laudem & gloriam diuinæ Maiestatis consequi & intelligere potui; id nunc in conspectu procreatoris ac Domini mei, qui me in aeternum iudicaturus est, exponam uere, & omni remota perturbatione. In mea multa delicta, multaque uitia, & multas animi corporisque infirmitates intuens, saepe in eam penitus ueni sententiam, mihi infinitis prope partibus deesse vires necessarias sustinendo oneri huic Societatis, quod in praesentia inductu & inpositu eius sustineo. Opto itaque in Domino rem diligenter expendi, & alterum deligi, qui melius, uel certe non ita male regenda Societatis munere fungatur, & hoc ad eum munus deferri: nec modo si melius aut minus male, sed etiam si parum do gesturus sit. Quamobrem in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti unius Dei, & creatoris mei ego simpliciter & absolute quidquid muneris gero, depono & ab dico, quae soque ac toto animo precor in Domino tum Professos, tum quos illis ad hanc deliberationem assumere visum erit, ut hanc oblationem meam, adeo coram diuina Maiestate iustam, accipiant: sique inter eos, qui futuri sunt arbitri, forte non conueniret, per caritatem ac reuerentiam Dei Domini nostri oro, ut impense rem eius diuinæ Maiestati commendent; ut omni ex parte uoluntas illius perficiatur, ad maiorem eius gloriam, & commune maius bonum animarum, totiusque Societatis, accipiente ipso omnia in maiorem suam laudem, & gloriam aeternam. Recitata in conuentu praeter omnem expectationem hac epistola magnos animorum motus fecit, cum singularem sancti uiri modestiam, animique submissione satis extollere cuncti Patres & admirati non possent: cuius cum

67
Conatur B. Ignatius abdicare Generalium.

68
Epistola B. Patris ad congregatos Patres.

69

70
*Andreas
 Ouiedo
 simplicitas.*

71
*Inhibetur
 Ignatius
 perire in
 Societatis
 administra-
 tione.*

72
*Egrotat,
 & maximo
 perfunditur
 gaudio & spe
 visa beata.*

73
*Mors Cor-
 nelij Croci.*

omnibus administrandi ratio tot nominibus probaretur, et tamen oneri sese imparem predicaret. Placuit tamen in eius gratiam ad suffragia rem vocare. Vnus Andreas Ouiedus, qui erat simplicitate candidissimæ mentis, concedi posse Patri quod flagitaret, sibi dixit, videri: causamque alijs querentibus, Quia, inquit, ipse, qui sanctus est, ita exilimat expedire. Sed ceterorum omnium, & ipso statim accedente Ouiedo, quæ fuerat olim in renunciano, eadem nunc fuit, in eo retinendo consensus. Ergo per internuncium admovent Societatem regere porro pergeret, & ut instituerat ordinare: se quidem saluo officio gerere morem eius postulationi non posse, ac ne alium quidem vnquam in Societate Præpositum (eo superstiti) se laturos. Hoc Ignatius responso accepto, cum animaduerteret ad optatissimam fugam cunctos iam sibi aditus interclusos, paucos post dies periculosum in morbum lapsus reputare secum ipse magna sua cum voluptate cepit, num compendiarium aliqua via sese Deus eo vellet onere liberare. Sacro igitur Natali Domini die cum vnum & alterum sacrificium continenter eo, quo confueuerat, ardore animi & contentione fecisset, virum languore tabescens graui correptus est morbo. Cumque sibi iam persuaderet, breui se è corporis custodia mittendum, (non enim procul aberat à summo periculo) tantis animi voluptatibus deliniri, tantis perfundi suauitatibus cœptus est, spe atque expectatione quietis æternæ, ut, cum fluentibus sine modo lacrymis imperare non posset, ingens corpori detrimentum afferret: rogandusque & à domesticis, & à medicis sæpè fuit, ut nimios illos temperaret ardores, & ab inflammatis illis studijs amoreque superarum rerum atque celestium animum patumper abduceret: nec ad eas tanto impetu rapi sineret, in ijsque sic hæere defixum, ut destitutum viribus corpus infinito languore deficeret. Sed tam iucunda spes & vita pariter, & muneris deponendi frustrata est virum sanctum. Breui enim ex eo morbo emerit, & integer restitutus est suis. Tradidit tamen celo Romana domus dignum memoria virum Cornelium Crocum. Ortus erat Amsterodami in Hollandia honestis parentibus: ibique complures annos, post humanas sacrasque disciplinas Louanij perceptas, iuuentutem bonas litteras edocuerat, singulari studio curans, ut teneras mentes non minus pietate, quam litteris informaret. Nihil sinebat ex veterum libris parum pudicum, vel ad oculos adolescentium, vel ad aures accidere. Ut Grammaticam impij Melanchthonis amoueret è ludo, suam ipse composuit, & alia opuscula ex vsu doctæ politionis. Grauiora quoque contra hereticos opuscula edidit. Corruptores enim religionis & detestabatur grauissimè, & insectabatur acerrime: nullumque non subibat laborem, nihil non moliebatur, ut eos reselleret, confirmaretque Catholicos. Diuinum etiam cultum, venerationem præsertim augustissimæ Eucharistie perstudiosè tutebatur. Et habebant curæ eius momentum ingens, & exitum peroptatum, quod innocens vita grauissimi sacerdotis, claris perpetuisque exemplis cum præibat, tum sequebatur seduli studia monitoris. Ad initia Conimbricensis Aca-

demie cum ab Lusitano Rege magnis honorum inuitaretur illecebris, suo omni commodo ac splendori vetula parentis caritatem antetulit. Quæ vbi oetogenaria composita est, quinquegenarius ipse humana fastidians, anhelans celestia perfectæ amore virtutis Romanum iter pedes aggreditur. Parisios cum venisset, Socijs hortantibus, ut autumnii mitiora expectaret tempora: Nolite, inquit, fratres, nolite retardare peregrinationem meam. Dominus dux mihi & socius erit, cuius gloriæ modicum hunc laborem capessio. Spero & mihi, quamuis nona hora accedam, reddendum denarium. Romam igitur magno labore venit fauientis ætus incommoda nihil formidans: & in Societatem admissus, vitam omnè confessione accuratissima recognouit. Ac subinde, quod noxio anni tempore Vrbem inierat, morbo correptus, paucisque diebus consumptus, quam serus ad vineæ Domini labores accesserat, tam citus ad denarij, quam sperabat, mercedem peruenit. Vir singularis humilitatis atque modestiæ, præclarisque naturæ ac Dei donis ornatus.

Secundis in Vrbe rebus sese, ut solent, admiscuerunt aduersa: Dederat superiore anno Societati nomen Lucius Crucius nobilis Tiburtinus, patruo perinuito eiusdem vrbs Episcopo: qui ut Lucium à proposito reuocaret, cum Pontificis Maximi auctoritatè per Cardinalem quemdam interponendam curaret; anteuertit Ignatius, & Pontificem ad suas partes adiunxit. Qui non modò audiendum Cardinalem illum non putauit, sed eum potius, quod Societatem suis sermonibus carperet, per alium Cardinalem grauius obiurgauit. Ergo de sua spe Tiburtinus deiectus Antistes, acrem se nostris aduersarium per suum Vicarium Tibure præbuit. Habebat tum in S. Laurentij æde ciuitatis principe Michaël Nauarrus conciones & catechismum, quibus ei Vicarius ut interdiceret, causam aliquam quaeritabat: Cum inueniret nullam, focium eius Antonium Roborem, quod oleum per urbem emedicaret, (elemosynis enim tum Societas Tibure victitabat) id quod ab alijs etiam fieri consueuerat, comprehendit, in carceremque coniecit. Quo factò cum minimè commoueretur Michaël, nec verbum pro socio faceret, solumque discitaret, si quid commouisset Antonius, iure plectendum; Vicarius cum de custodia dimisit. Et quoniam ex Michaële quaesierat quo tandem iure, quauè auctoritate ad populum verba faceret, & Ecclesiæ Sacramenta homo peregrinus administraret, perlatæ sunt confestum ab Vrbe litteræ, quæ fidem facerent Societati vbique licere per Sedis Apostolicæ iura beneficiumque suas rite partes & functiones obire: ita & Vicario, & Episcopo silentium impositum. Quamquam Ignatij reprehensionem Nauarrus, quod Vicarium sibi molestum acrius aliquanto cohibuerat, non effugit. Volebat enim suos omnes B. Pater, etiam tum, cum pro Societate causâ staret, non modò aduersus Episcopos, verum etiam eorum erga Vicarios summissè modesteque se gerere. Sed Episcopum Crucium Lucij denique constantia & dies ipsa placauit: ut qui prius Societati se profitebatur infensum, postea commutatus animo factorem se cum Hieronymo fratre, Lucij parente, ac beneuolium

74
*Aliquid
 procellæ
 receptum
 Lucium
 Crucium.*

75
*Reprehensio
 Ignatij
 Michaëlem
 Nauarrum,
 quod acris
 pro Societate
 quam iussu
 iugasset.*

76
Captum
de r. Ti-
bur.

volum declaravit. Antistite propitio solutiora iam omnia Tibur Societati fuere. Gymnasium publice expositum est, extra portam illud quidē & extra muros, sed non exiguo discipulorum numero. Celebrabatur initio ab adolescentibus puerisque ferme septuaginta: quorum vt commoditati consulere ciuitas, de transferendis in interiorē urbem scholis agere cepit, & in eius velut vmbilico locum & aedem obtulit. Nec minū oportuno loco praestanti probitate femina Lucia Cynthia domum cum hortis attribuit. Cuius beneficentiam haud impari munere remunerata Societas est. Eius quippe nepos in iurgio cum ciue fixatus, à Michaële foras abductus, dum turba sedatur, & aduersarij conticescunt, spiritibus exercitijs excolitur. Qua ab exercitatione vbi dimissus est, miraculo fuit popularibus suis eius insignis commutatio. Nec minore hominum admiratione ab eodem sunt Michaële morbi corporum, febresque depulsi. Filius erat vnicus ciui principis, quem suis reuersionibus pertinax febris exagrabat. Ad hunc Michaël cum accessisset parentis accitū, & super agrum manum imposuisset, febrem repente dispulit. Humilia, quae modò faciunt ad exemplum, varijs gesta per Italiam locis non praetermittamus.

77
Michaël
Nanarius
aliquot ca-
rat agrotos.

Meldulae, Fauentiaeque (nec enim admodum inter se distant vrbes hae duae) Stephanus Capuniacus, quod eum inuitat Antistes, rem Christianam, antequam sacerdos est consecratus, strenuē nauiterque promotit. Virgines atque puellas, quae propter inopiam ad gynaeceā transire non poterant, curauit pias per matronas in paternis saltem aedibus excolendas. obuijs mendicis ne suae caritatis deesset officio, compluribus auctor fuit, vt quod bacchanalibus sibi parauerant epulam, in eorum necessitates famemque conferret. Ad communem horarum quadragesima supplicationem coetus integros adducebat: & singulis horarum initijs, paucis cohortando praefatus, ad pietateque praecandum eos, qui conuenerant, erudiebat. Is dum ad sacerdotium Ignatij iussu se comparat, mors obrepit. Mortis causa nimia eius in corpus suum durities, & orandi contentio: qui cum in litterarum studio Patatij versaretur, consueuerat se eundem caenam singulis noctibus horas in oratione quaternas quinalue traducere. In edomando verò corpore, & verberibus accipiendo tam erat immitis & asper, vt saepe totos humeros eruentaret. Inuentus est aliquando nudus à Iacobo Lainio domesticis in hortis concubia nocte, hiemeque rigente, toris viribus ac lacertis in sua terga sauire partim recentibus eruenta plagis, partim praeteritis adhuc tumida. Tum demum immoderatis eius ardoribus non prius animaduertis iniecti freni, serò illi quidem, & tum videlicet, cum in eum locum deduxerat valetudinem, vt nullis subleuari remedijs ac curationibus posset. Sed illud commodi è nimijs illis maiorum contentionibus postea ortum, quod legibus diligenter est cautum, ne quis suis Recto-ribus inconsultis quidquam audeat in corpus suum, quod Deo semel ac disciplina dicarit.

78
Eiusdem
mors, & vi-
ta, curruat.

In Silano, quod Carfagnanae (vt hodie vulgus appellat) prouinciae caput est; vt etiam in finitimus Ferrariensis Florentinaeque; ditionis locis, Sil-

80
Xvi Silue-
stri Landini
in Carfa-
gnana.

uestri vigilijs eurusque iam notis perniciose sublatae sunt haereses. Vis aeris alieni suis dominis ingens reddita, Sodahitates ad officia pietatis incensa, Sacramentorum mos creber inductus. Virgines in caenobium, cuius Siluester ipse construendi fuerat auctor, certis astricta legibus & institutis inclusa. Denique alia è re diuina, & cōmuni sunt gesta. Quorum fama Ferrariae Dux Hercules ad Ignatium pro retinendo tam nauo, tamque industrio viro, ardentis litteras scripsit. Nec abnuat studio pij Ducis Ignatius, votis praesertim Toletani Cardinalis impulsus haeretica prauitatis Inquisitoris, qui gratum sibi fore significauerat, si regiones illas, quae in aliquam suspicionem haereticis vocabantur, sua Siluester praedicatione lustraret. Quod ille ingenti animorum motu, plurimoque fructu fecit. Cuius ardoribus alij Praefules delectati, suas item ab eo diocesibus inspicere lustrarique voluerunt. Etij erant ad templa concursus quocumque ille veniebat, & sui copiam fecerat, vt referri videretur vbi que perpetua quaedam celebritas maioris hebdomadae. Cumque vnius aures sufficere confidentium turbae non possent, adhibebat ad id eos, quos supra significauit, presbyteros, ab se iam doctos, & pij conimentationibus institutos. In itineribus obidebatur à populis, vt sibi illico operam daret: nonnullique medijs in siluis, summissae montibus comprehensum, non prius dimittebant, quam enūnciantibus sua peccata remitteret. Interdum etiam ad eum matres familias flentes ac supplices, vt ad suos curandos aegros accederet, plenae fiducia festinabant. Erat tum annitempus, quo metendis frugibus distinebantur agricolae; & tamen cum auditum esset, Siluestrum esse dicturum, messores ad eum omnes relicto opere confluebant. Quidam autem dum optatis frugibus nimium incubat, & quaestuofo labori intentus, caeteris ad concionem coeuantibus, vnus remanet; manipulos, quos collegerat, inopinatus ignis absumpsit; incertum vnde ortus: sed vulgò creditus immisus à Deo ad luendam anxiam curam peruentis pabuli. Secundis hisce rumoribus Mutinensis etiam permotus Episcopus ab Ignatio Siluestrum impetrat, & suae omnis peragrandae cognoscendaeque diocesis partes imponit, in primis autem docendi Parochos ad populum ea dicere, quae in Exeratiōū libello Beati nostri Patris prima traduntur hebdomada. Namque Antistes erat Aegidius Foscararius; è veneranda S. Domini familia, qui sacri quondam Palatij Magister, eum accuratè libellum, cum ad examen vocaretur, expenderat, & primus suo chirographo, verbi que grauisimis approbauit: ex eo que tempore magno illum in pretio semper habuit, & eo demum loco numeroque, vt inde non orandi & commentandi modo, verum etiam vtiliter disse- rendi & concionandi silua facile comparetur. Eius igitur iussu Siluester locis centum supra triginta lustratis, & eius familia vniuersa sic instituta, vt octauo quoque die sacrosancta confessionis communionisque mysteria celebraret; plenus fructibus, ac meritis locuples inde discessit.

81

Nimium
atensis
messoris
manipulos
ignis absum-
mit.

82

Nimium
atensis
messoris
manipulos
ignis absum-
mit.

83

Bobadilla
cura Rossa-
ni, vbi ex-
reba-
periclitatur

In Neapolitano regno nauatum est animis à Bobadilla studium, praesertim Rossani, non minore bonorum gaudio, à quibus colebatur & fe-

rebatur in oculis, quam malorum inuidia, à quibus passim ei parabantur & struebantur insidiae. Vehemens suspicio fuit, idque ab amicis multò ante prouisum, venenum à perditis ei datum: vt prodigij instar miraculique sit habitum, quòd extremam perniciem ictus iam Pater effugerit. Verum vt emerfit è morbo, eadem alacritate atque constantia ad castigandos improbos redijt.

In Siciliensi regno par incrementum & Societatis, & rei Christianae. Messana primùm è cunctis Societatis locis inchoata Probationis est domus, è Nouitijs fermè duodecim ab antiquorum congressu atque habitatione seiunctis, ita tamen, vt in eorum aedes è Collegij domicilio pateret ingressus, non dum proprio adhibito Ianitore, vel ostio: proprio tamen adiuncto Magistro atque custode Cornelio Vishaeo. De quibus domibus penitus ab ceterorù congressu seiungendis mentionem primus omnium intulerat superiore anno Natalis. Reliqua eundem tenebant in vrbe cursum: nec desiderata foris est, cum se dabat oportunitas, Societatis industria. Magna Paetensis ciuitas ex Andrea Frusio, qui eò se Praefulis rogatu contulerat, utilitates hausit. Nam cum eam publica feneratorum iniquitas premeret & obrueret, plurimique ciues patria cedere, vagique errare per montes & antra cogentur; Frusius maxima omnium approbatione perfecit, vt feneratoribus ad penitentiae Sacramentum, & malè parta reddenda perductis, familiae amplius centum & quinquaginta, qua solo patrio carebant, longo veluti postliminio redirent. Panormi versabatur adhuc Lainius sui semper similis in agendo. Eius oratione constituta est è ciuium numero Sodalitas, quae puerorum solitudini & orbitati succurreret. Nec minore oportunitate à laico Fratre Iuliano Flandro publicae custodiae consultum. Qui cum aegrotos victos animaduerteret squalore situque carceris extremum vitae discrimen adire; cubicula quaedam separatim, quò illi transferri curarique possent, extruenda curauit. Quo in munere mors illum cum occupasset, non sine magno luctu desiderioque ciuitatis, cui carissimus erat, Prorex, ne tanta pietatis opus relinqueretur inceptum, publicis mandauit scribis, vt id vigerent ac promouerent: victorumque praecipuam in eorum morbis curam atque rationem, cum aduocandis medicis & chirurgis, tum pharmacis comparandis haberent. Deinde ad Lainium & Domenecum missos, ex eorum praescripto consilioque gerere rem omnem iussit. Ita constata Sodalitas alia, & suis legibus temperata, quae victorù incommodis moribusque prospiceret. Ac Vega quidem Prorex perseuerabat in amore opinioneque Societatis. Is à Caesare impetrauit, vt abbatia quae prima vacaret, quingenos sexcenosue annui census ferens aureos Panormitano Collegio assignaretur (Assignata est post aliquot annos S. Mariae à Crypta.) Et quoniam rescripserat Caesar Societate, quam ei commēdauerat, non satis cognitam sibi aliunde fuisse, tamen dictis eius ac litteris fidei satis habebat; faciendam Vega putauit, vt litterarum Apostolicarum exemplar, quibus Societas confirmabatur, ad eum mitteret, & simul obsecraret, testimonium de ea sumeret ex ipso

Pontifice, Ferdinandoque Romanorum Rege; minimè dubitans, quin tantorum Principum testimonium cum sua testificatione congrueret. In Africanam expeditionem hac aetate discedens, nihil antiquius habuit, quam vt Lainium precibus & sacrificijs apud Deum, opera & concionibus apud milites praesidio futurum vnà deduceret. Quippe Africanam urbem (quod Aphrodisium Ptolemaeo videtur esse, quidam Leptim appellant) in aduerso Siciliae litore sitam, Dracontus archipirata famosus cum occupasset, repentiniisque inde excursionibus Siciliam, maritimaque Italiae, ac totum latè intra Herculeas columnas mare haberet infestum; Carolus Caesar, vt eam pestem amoliretur, receptaculum & cubile illud eripiendum praedonibus ratus, Proregem Vegam expeditioni praefecit. Iussus & Andreas Aunia adesse cum classe, cui Pontificiae triremes, Florentinaeque ac Melitenses adiunctae. Vndecimo Kal. Quintiles Panormo classis secundo cursu prouecta, die S. Baptistae natali Aegates insulam clade olim Pœnorù nobilem (cui hodie Fauagnana nomen) tenuit. Hic Prorege hortante in concionem Lainius progressus, ex ipsis Baptistae praecipis officium Christiani bellicis exposuit. Quarto post die, non magno negotio terra Africa poriturus, captoque castris ex sententia loco, ad instruendum nosocomium Lainius (quam ei curam Prorex vniuersam tradidit) ingenti ardore se vertit. Praeclaram laborum segetem praebuit in longum ducta obsidio, praesertim Africanos per aetum in anni maxime torrida tempestate. Opportunum erat leuamen quatuor Capuccinorum caritas: sed cum horum binos glorioso sub fasce mors oppressisset, binos grauius laborantes cum alijs permultis aegrotis Prorex in Siciliam remisisset; totum propè in Lainium, eiusque socium Martinum à Cornoza onus incubuit. Sua ipse manu Praeparare ac porrigere pharmaca, vnguenta oblinere, cibos in os moribundis inserere, lintea quoque purgare: idem praesto esse cunctis alloquio, nocturnas ducere excubias, praecipuè intentus agere, ne quem in expiatum confessione criminum extrema necessitas occuparet: frequens in publico sacrificium adhibere, frequentem de inanitate mortalium rerum, de corrigenda vita, comparandaque aeternitate sermonem: suprema demum officia vitae functis prece, & iniecta humo persolueret. Alij super alios interim sternerantur. Ducenti saepe & quadraginta iacebant: nec modò laborum moles, sed ipsa loci graue olentia, spiritusque putrescens, & quoddam quasi contagium administratos ad vnum lecto omnes, ereptis multis, afflixit. Vni Martino & Lainio, quibus minimum erat quietis, valetudo, & quidem, vt is loquitur, solito firmior constitit, admirantibus iuxta cunctis & gratulantibus. Inter haec, vt est vir, quem Christi caritas vrget, vnus pro multis, nihilo minus curae strenuus sacerdos valentibus copijs impendit. Proregis, Garziaeque à Tolero, Alfonso Gulettz Praefidis, Ferdinandi item à Tolero, qui Neapolitanas, & Aluari Vegae, qui Siculas ducebant copias, Ferdinandi quoque consobrini Proregis castrorum Praefecti, plurimorumque praeterea ex primis confessiones excipiens; multum consilio aucto-

84
Messana
prima huius
Societatis
domus Probationis
secreta à ceterorù
consuetudine.

85
Paetensibus
Andrea
Frusio utilium
laborum.

86
Panormitanus
Lainius.

87
Iulianus
Flandro
moris
eius opera
consultum
custodij
publici.

88
Ioan. Vega
Prorex abbatiam
Panormitano Collegio
impetrat.
ac de Societate
Carolum V.
edocet.

88
Africanam
expeditionem
Vega. ad
quam Lainius
duxit.

89
Lainius
nosocomium
praefecit:
quod summa
caritate ac
fidelitate curauit.

90

91
Lainius cum
valentibus
cura.

auctoritateq; ad capitum inter sese concordiam, rei que summam profecit. Inuabat sancta non minus ex Vrbe belli successum Ignatius, suisque & vniuersam per Societatem indictis sacrificijs ac precibus. Quin etiam (vt supra significauimus) à Pontifice Julio institit, vt sacri anni Iobelaum Africanis militibus impertiret. Quae res vbi perlata in castra est, & magna omnium latitia tubarum clangore vulgata; vrgens occasionem Lainius, quam & imminens oppugnatio intendebat, ad vitæ omnes expiationem in instantioremque apposita concione succendit. Tum verò certatim ad sacra concursum. Traducta Lainio inter audiendum penè noctes in somnes; mutati que adeò vulgò mores, vt pleisque militia, quæ non rarò est vitiorum officina, heret schola virtutis; pulchriorè multò de se ipsis relata, quam de hoste victoria. Testati sunt veterani multis in bellis sapè antè versati, nusquam sibi tantum ad pietatem studium, ac nominatim ad conscientias confessione leuandas, nusquam militarè licentiam modestiorem iustioremq; perspectam: neque alibi supremum certamen magis anceps: vt haud obscure auxilium caeleste in exitu cerni potuerit.

92 *Vrbis capitur.*
Quarto Idus Septembris expugnata vrbs est: quadriduòque post, qui dies Dominicus, & sanctæ Crucis exaltationi sacer illuxit, cerimonia magna præcipuum è Mahometicis fanis, Deo vero, S. Iohannis Baptistæ titulo dedicatum: & Maurorum quidam sacro fonte lustrati; quorum vnus grauior faucibus, eodem die decessit. Lainius autem in eadem celebritate, de gratijs Deo agendis, de que instituenda ab militibus in præsidio remansuris, vita disseruit. Priuatim subinde sacre administrationis seriem præceptis & monitis ordinauit, luculenta etiam ad rem diuinam supellectile ex varia ducum liberalitate quaesita. Iam facta erant, iam profana composita: & naues conscenderat miles, gestiensque victrices in Siciliam proras obuerterat; cum aduerso morante vento,

93 *Ferdinandus Proregis filius maximus in Sicilia moritur.*
nuncijs tristis interuenit, Ferdinandum Vegam Proregis filium natu maximum, quem is in prouincia vicariu sibi reliquerat, acerba morte sublatum, ac protinus eodem die, vbi nox in horruit, immanis tempestas coortitur: quæ tres deinceps dies noctesque deseuens, nauigia quassans, inter seque collidens, onerarijs duabus dissolutis & fractis, totidem cum aliquot triremibus metis, in extremum omnes discrimen adduxit. Ita arbitrum summus prospera attemperare gaudet aduersis, non in his minus, quam in illis benignus & laudandus. Quod ipsum vbi tranquillitas sedijt, Lainius militi ad refarciendas naues ac vires in litus egresso, pro suggestu ostendit, sapienter orbitate Proregis, & tempestate descripta, magno cum auditoru assensu, maiore cum fructu. Quippe cuius orationi non singulari modò doctrina, visque dicendi, sed multo maius perspecta eximiarum virtutum decora pondus dabant. Duas tamen ex omnibus in viro Dei laudes vniuersi notabant, suspiciebantque maxime: abstinentiam pecuniae, & excellentem animi inter quosuis terrores inuictam; vno verbo, terrena humanarum vitæque contemptum. Nam in nosocomij procuratione conquisitis studiosè subsidijs large lauteque habens ægrotos, inde sibi ne cibum quidem, sed

94 *Abstinentia Lainij, & animi magnitudo.*
ex priuata Vegæ benignitate capiebat. Qui recitauerant valetudinem, summis precibus gratæ memoriæ monumentum aliquod obtrudebant; nihil tamen vt vnquam reciperet, impetrarunt. Quin etiam gratissima accidebat vulgò illa eius sedulitas, quòd diligenter aduigilabat, ne vestiu, aut cæterarum quidpiam rerum ægrotantibus, siue per incuriam, siue per iniuriam, vt sæpè vsu venit in castris, deperiret. Quo in genere euulgata Patris fidelissima cura fecit, vt permulti pecunias apud eum, quæque haberent carissima, vrbem tentaturi aggressurique deponerent. Quibus non ipsa modò res fideliter custoditæ, sed etiam conseruata videtur vita diuinitus. Nam cum Lainius, dum pro toto exercitu preces facit, nominatim eos, qui sibi tantum crediderant, tutelæ Numinis commendasset; planè euenit, vt eo de numero nullus tam difficili desideraretur in prælio. Hi demò, alijsque de præda cum multa offerrent, quam fidem repererant ipsorum pecuniae, tam suæ mendicantis custodem integrum reperere. Sed periculorum vitæque contemptum tum inter decumbentes ac morientes secura perseuerantia, diurnusque tot mensium ac nocturnus labor ostendit, tum sæpè dum oppugnatur vrbs inter hostilia tela progressus. Cuius securitatis causam deinceps afferebat, quòd nunquam nisi caritate ac recta ratione (quantum sibi videretur) suadente, in ea loca conijceret sese. Nuper autem tempestate furente, cum animum æquè miles ac nauta despondissent, ac vel artoniti metu hærent, vel lamentis cuncta miserent; Lainius diuino plenus solatio perstricit, ac spe bona, incolumitatem, vt euenit, cunctis constanter, & magna voce denuncians. Nec profecto admiratione caruit, triremem, quam ipse conscenderat, vetustate fragilem, crebroque aliarum incussu quassatam, vnaque etiam, illi puppis magno hiatus ruptam, neque solutam compagibus, neque fuisse demersam.

Eodem Societas anno Collegio Veneto aucta est: cuius auctor idem, qui fuerat Patauius, Andreas Lipomanus. Is præter eos duodecim, quos alebat de Societate Patauij, totidem Venetijs alios poposcit alendos. Ad ea ponenda principia destinatus est ab Vrbe Nicolaus Gaudanus cum alijs aliquot è Patauino Collegio. Hi primo suo aduentu apud eundem diuerfabatur Andream: deinceps tradita parte domus cum adiuncto sacello B. Virginis, huc migrarunt: primi que pridie Idus Aprilis quasi formam quamdam dedere Collegij. Nemo erat inter eos vno excepto Gaudano sacerdos, qui sermonis Italici non satis gnarus, nec dicere ad populum præterquam ad suos Belgas poterat, nec Prepositi partes, quas sustinebat, implere. Quo citralgnatum commouendum Lipomanus putauit: vt, si ei videretur, & Proregis cum pace heret, Andream Frusium è Sicilia reuocaret in Gaudani locum. Paruit B. Pater viri beneuolentissimi monitis: & dum Frusius Venetias mittitur, (mitti enim nulli anno verrente non potuit) alterum suffecit Andream è Patauino Collegio, cui Galuanelli cognomen. Gaudanum vero cum Petro Schorichio Ingolstadtium ire iussit, Salmeronis in locum, quem Veronæ Pontifex Iulius Lipomano Præsule postulante concesserat.

96 *Collegium Venetis inchoatur sub Nicolai Gaudani cura.*
97 *Succedit Gaudano Andreas Galuanellus.*
Gau.

Gaudanus
Ingolstadii
professoris
Bononia
Doctorem
creatur.

98
Iaius &
Salmeron
Ingolstadio
discunt.

Salmeron
Verona op-
ram nauat.

99
Canisius
Ingolstadi-
nae Aca-
demie Rector
rem praecla-
re gerit.

100

Gaudanus autem priusquam in Germaniam se conferret, ex Ignatii præscripto Bononiam venit, ubi publicum doctrinæ testimonium & honorifica Doctoris insignia, antegressis non sine laude consuetis periculis ac iudicijs accepit.

Iam in ipsa Germania tres illi, quos supra nominauimus, Salmeron, Iaius & Canisius publicè in Ingolstadiensi gymnasio docebant, sed fructu non maximo, idoneis destituti discipulis. Itaque, quanquam Dux Albertus, qui Guilielmo parenti vita functo successerat, acriter cum Pontifice per litteras atque internuncios egit, ne quis eorum auocaretur; ab ipso tamen Pontifice Cardinalis Augustanus impetrauit Iaium, & ad restituendos suæ moris Ecclesiæ, & ad rem Catholicam promouendam in Casariano conuentu, qui propediem erat habendus Augustæ. Nec ingrata Ignatio res visa, cui persuasum iam erat Iaij operam longè alibi utiliore fore. Salmeronem item, cum designatus esset in ea Academia Theologicæ disciplinæ Decanus, Veronæ (vt modò dixi) suscepto in eius locum Gaudano, Pontifex dederat. Itaque Ingolstadio abierunt, multis cum academicorum lacrymis. magno etenim aestimabant vtriusque virtutem, spectatamque doctrinam, longoque interuallo profecti sunt abeuntes, nihil in Ignatium commoti, cuius iam propensam in Germaniam voluntatem animumque perseperant; sed iram omnem in eos effuderunt Antistites, qui Patres illos suis postulationibus abduxerunt. Veronæ Salmeron totum obduxit annum. Cupientem ad Urbem accedere, quò cum Patribus antiquioribus vocabatur, Lipomanus Episcopus vetuit, tum ne suas Pater conciones intermitteret, quas varijs locis habebat frequenticonuentu, tum vt sibi ipsi ad edenda ea, quæ de Sanctorum vitis elucubraverat, vsui foret. Vnus igitur è tribus illis Ingolstadij Canisius mansit, qui propter excellentiam virtutis atque doctrinæ renunciatus Academiae Rector, magna eum laude, nec minore academicorù fructu muneri illi præfuit. Eorum mores partim acerbis hortationibus ac colloquijs, partim salutarijs consilijs ac monitis, quæ Cancellario Aistetenis Præsuli suggerebat, paulatim correxit. Nam quæ ad tollendas prauas consuetudines pertinebant, per hunc malebat Antistitem Canisius exequi, quam ipse per se. Auxit gesti muneris gratiam repudiatum stipendij honor. Dedit etiam studiosè operam, vt ex academicis aliquot ineunte anno in sacellum, quo ipsi Patres utebantur, ad capeffenda simul diuina mysteria conuenirent. quod vt planè rarum eo loci ac nouum, ita admirabile vulgo erat: eisdemque Pater ad ea frequentanda mysteria, & ad omnem pietatem, priuatim etiam domi scholis habendis alliciebat. Quin & morem induxit, vt singulis festis diebus, quod Coloniae norat præclare succedere; de virtute quapiam declamationes haberent, vt meditatio virtutis ad actionem gradus foret, & ex occasione opportuna illis monita ipse suggereret. Eidem verò, cum aliquandiu Latinas habuisset, iam etiam Germanicas habenti conciones mirè beneuolus aderat ac sedulus auditor, idemque tam frequens, vt in amplius templum quamuis migratum esset, ne id quidem caperet vnictos.

Idem ab Duce Alberto, vniuersaque Academia in Procancellarij, qui excesserat, locum sublectus est, & magnis precibus ex Ignatio postulatus: sed nec humilitati, nec paupertati Societatis administratio talis, cui & Canonicatus Aisteti adiunctus erat, satis est visa congruere. Nec sanè è republica erat, cum ea procuratio in totam vitam demandari solet, tantam viri virtutem Academiae vni affigi. Gaudanus alteris diebus modò morales Aristotelis libros, ad quorum interpretationem suos & Iurisperiti auditores mittebant, & ipsimet ventitabant, modò sacras Pauli epistolas explanabat. Schorichius & Græcitrahebatur rudimenta sermonis, & Philosophicam scholam habebat; & quidem eo academicorum plausu, vt Regentis in summo Gymnasio ei munus honoremque deferrent. Quem tamen ille, tanquam magis debitum veteranis, magisque de Academia illa benemeritis, & à Religiosa professione alienum, non accepit. In his Patres dum perseuerant muneribus, pariter illud emitebatur, vt, quoniam plerosque nausea quædam (publica tum per Septemtrionem pestis) subtilioris doctrinæ, Theologicæ potissimum, occuparat, sciendia solidum cupiditatem exierent, & elicerent ingeniorum acumen: eamque ob rem disputandi concertandi; morem acrem ac viuendum, & ad Dialecticas præceptiones exactum inducerent. nec refugiebant scholasticorum promptissimos ad eas concertationes apud se exercere in vmbra, quos ad solem mox, & gymnasijs lucem producerent. Ergo res cum pietatis, tum litterarum per eam induitria sedulitatem, & illustria vitæ gloriosissima documenta cedebat in dies felicitus, & Canisij nomen laudis emanabat. Qui cum & ad Concilium Tridentinum, & à varijs Præsulibus Ecclesijsque in summa temporum difficultate postularetur; aduigilante tamen ac retinente Duce Alberto, ad annum vsque inchoatum sæculi alterum & quinquagesimum eodem loco permansit. Eo anno cum Ferdinandus Rex Romanorum iam Societati Collegium Viennæ extraxisset in Austria, supraque ceteros Socios Theologorum par à Pontifice postulasset, Canisius simul & Gaudanus (nam Schorichius antè discesserat) Viennam translati, summo & Academiae & populi Ingolstadiensis dolore, ac Duce etiam perinuito. Sed obediendum Pontifici fuit, & Ignatio, qui vt Alberti quoque pietati faceret satis, commodatos eos potius Ferdinando, dum & Ingolstadij maturitas adesset condendi Collegij, quam traditos scripsit: nihilo tamen minus quò moras abrumperet, discedè dispatium diem ab receptis mandatis quartum decimum præfinit. Atque hunc exitum Ingolstadiensis hæc Societatis altera commoratio habuit.

Habebatur iam Casareus Augustæ conuentus, & Iaius in tanta nobilium frequentia strenuam atque salutarem nauabat operam gentium diuersarum mortibus. His consilio aderat, illis studio ac labore; omnibus vitæ exemplo, & sedula ad Deum prece. Non paucos ab hæresum errore deduxit, in ipsique adolefcentes aliquot bonæ indolis ac doctrinæ, inuitros in ea fecit. Multorum præterea correxit mores; perque exercitia spiritus sacerdotem prænobilem atque

101
Ibidem
Gaudani,
& Schorichij
laborem.

102
Iaij labores
Augustæ.

opu-

opulentum (quod etiam ad exemplum magnopere valuit) penitus immutauit. Itaque submoris ille domo parum pudicis tabulis, & quidquid huiusmodi siue sculptum, siue textum inerat venenorum, religiosa argumenta substituit. Castigata conuiuiorum luxuria, diuinis iam epulis, quas sepe quotidiano sacrificio libabat, delectabatur. Quidquid in equorum stipatorumque sumptuosam profundebat iactantiam, in opera vertit misericordiae. Denique & pro gaudiendi causa dulcedine, iam Dei sanctorumque Doctorem congressu, quorum versabat volumina, tenebatur. Hæc laius Augusta & alia præclare dum gerit, demum & Collegijs in Germania condendis aditum patefecit. Nam cum Urbanus Labacensis Antistes plurimum illi tribueret, specimèque de cætera Societate ex eo caperet, Regi Ferdinando, cuius confessionibus & eleemosynis præerat, valde fuisse, vt ad Viennensem Academiam aliquot de Societate Theologos aduocaret, & ad perennem commoditatem ipsi Collegium Societati Viennæ fundaret. Accepit libenter pius Princeps eum sermonem: cumque ex alijs, & ipso laio, quæ Collegiorum nostrorum essent instituta, quæ opportunitates cognosset, omnino induxit animum rem primo quoque tempore ad effectum deducere: deque ea litteras ad Ignatium, atque ad ipsum Pontificem continuo dedit, quæ in exitu anni perlatae sunt Romæ.

103
Ferdinandus
Rex Romanorum agit
de excitando
Viennæ Col-
legio.

104
Kesselij oppo-
na Colonia,
qui & ani-
mi & cor-
pora mul-
terat sanar.

Via sacra
confessionis.

Colonia studebat pro viribus proximorum salutis, qui cæteris præerat Leonardus Kesselius. Præerat autem domesticis spectatæ indolis discipulis quatuordecim; quos partim legata à Cani- ficio pecunia, partim egregia liberalitate Carthusiani Prioris alebat. Kesselij operam haud raro Deus ad sanandas mentes hominū vnā cum corporibus adhibebat. Is à Præposito cuiusdam cœnobij rogatus, vt ad cœnobitam iam morti proximum (erat enim ad supremum iam certamen ritè perunctus) accederet, cum paruisset, placuit agrotō, priusquam decederet, consilium rebus suis, & ab vltima pueritia peccata omnia confitendo repetere. Vix eam confessionem inchoauerat, cum vis morbi remisit: cumque ad eius finem peruenisset, omni denique leuatus est morbo: surrexit è cubili, & suis pedibus ingredi cepit. Nec enim releuari prius poterat corpus, quā suis animus releuaretur oneribus. Alius, quem occupato corpore malus spiritus exercebat, cum apud Kesselum ritè noxas expiasset, continuo dæmonem ab se excussit: nec ibi diutius habitare Satanas potuit, vbi per Sacramentum reconciliationis ius amiserat domicilij. Erat & matrona quædam merore afflicta propter insaniam carissimi filij, quæ iam biennium miserè laborabat. Sed cum ad componendam adolescentis mentem impetrasset à Kesselio, vt apud eum dies aliquot haberetur, ex eo tempore adolescenti redire mens cepit.

105
Versabatur Louanij paucis cum domesticis Adrianus ab Adriano. Tenuis enim & perangustas res domi faciebat, vt ad Urbem, qui Societatis adiungerent, mitteretur. Agebatur per id tempus de stabilienda continendaque per Cafaris potestatem in Belgio Societate. Sed quoniam provincias illas pro Carolo tum foror admini-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

strabat Regina Maria, visum est feminae prudentissima super eam rem Louanienſis Academiae consilium exquirere: datumque ab Academia grauiſſimum & honestiſſimum Societatis est testimonium, quod anno post sexto ex ipsis Academiae monumentis, cum eadem causa acrius vigeretur, in hæc verba depromptum est: Adrianus Cornelij de Brouuershauen, artium Magister, & sacrae Theologiae Professor, almae Vniuersitatis studij generalis oppidi Louanienſis, Leodiensis diœcesis Rector, iudex ordinarius omnium & singulorum membrorum, scholarium & supposito- rum eiusdem, à sancta Sede Apostolica, quod notorium esse dinoscatur, specialiter deputatus, vniuersis & singulis presentes litteras inspecturis, lecturis pariter & audituris notum facimus, & presentibus attestamus, quod quidem à Serenissima D. Maria Regina vidua Vngariae & Boemiae, sacrae Caesareae Maiestatis in Germania Inferiore locum tenente, facultas sacrae Theologiae antè dictae Vniuersitatis requisita, vt bullas & priuilegia Societatis Iesu examinaret, & quid sibi de illius instituto videretur referret; eidem bullis & priuilegijs maturè visis, examinatis & discussis; consideratis quoque moribus & conuersatione eorum, qui de dicta Societate pluribus annis magno cum fructu & aedificatione Christi fidelium egerunt; respondit eidem Serenissimae Reginae eorum institutum pium & sanctum fore, & nihil in eorum priuilegijs, bullis, moribus ac conuersatione inueniit, quod toti Ecclesiae, & Inferiori Germaniae non sit expediens & vtile. Et quia hæc sic esse cognoscimus, & testimonium veritati exhibere merito debemus; ideo in præmissorum fidem & testimonium presentes nostras litteras excudi fieri, & per Notarium publicum subscribi, sigilliq; Rectoratus dictae Vniuersitatis iussimus & fecimus appensione communiti. Dat. Louanij anno à natiuitate M. D. LVI. secunda Ianuarij. De mandato præfati D. Rectoris, Ioannes Pels dictae Vniuersitatis Notarius.

106
Parisijs non
nihil tur-
barum.

Parisijs quanquam acres non defuerunt aduersarij, plus tamen habuit incrementi Societas. Quidam Ecclesiastes in aede S. Seuerini, cum in explanandis pro concione verbis Apostolicis, *fratres in Christo Iesu*, paulisper hæsiſſet; grauius in Societatem, quod Societatem Iesu vocari se vellet, inuectus est: & id sibi nomen potissimum arrogaret, quod cum Christianis omnibus commune esset. Proinde suos hortabatur auditores, vt eius ab vsu longè consuetudineq; refugerent. Plus adhuc ei periculi viri magni nominis procreauit: qui, cum simulatione sanctitatis, & singularis inediae speciei venena prauis dogmatis occultaret; multa in Societatis homines, & in eorum instituta vomebat, suisq; obtreptionibus ac mendacijs non modò cuncta resperſerat, verum etiam eos, qui vel ad Societatem mentem adiecerant, vel in eam benefici esse cœperant, auocabat. Sed cum ficti mores diu latere non possent, manifesta deprehensus in hæresi, quam foris longè lateque disseminabat, in carcerem traditur, & sua ipse confutare mendacia, Societate tacente, nec id agente, coactus est. Is dein amicorum studijs emissus è vinculis, Francofurti ad hæreticorum asylum migravit: vbi suam cum cætera sui similia

milliam colluione per fidiam profiteretur impu-
 nius. Sed Christi seruis inter aduersarios solatio
 erant amici. Quorum primas Episcopus Claro-
 montanus facile tenebat. Is domum Collegio
 dederat, & annuos reditus alijs cum beneuolis
 vltro desponderat: sed domicilij adiri possessio
 non poterat, quod Societas nec ius naturalitatis
 (sic enim loquuntur) habebat Gallie legibus im-
 petrandam a Rege, nec aliquem ex suo numero
 Lutetia Professum, qui ipsius nomine in posses-
 sionem veniret. Posteriori tamen incommodo
 B. Nolter Pater occurrit cœtus, cum Ioannem
 Baptistam Violam, qui Parisijs versabatur, per lit-
 teras iussit in manibus suisque ipsius Claromontani
 Episcopi ex formula ab Vrbe nulla solemnia
 vota concipere. Quæ res adhuc arcibus bonum
 Præfulem obstrinxit, qui quamuis diuinam rem
 ipse facere per valerudinem minus posset, partes
 tamen illas Abbati S. Genouefæ concessit: quo
 sacrificante sua Viola vota v. m. Kalen. Septemb.
 coram omni populo Dei, labijs suis, & voce cla-
 ra distinxit. Eas res multos ab errore deduxit, qui
 Societatem opinabantur in Religionum nume-
 rum non venire. Quorum opinio tum est reiecta
 ac resoluta constantius, cum duorum ab Vrbe
 Pontificum testimonia Pauli & Iulij, quibus con-
 firmatio noui Ordinis & priuilegia contineban-
 tur, allata sunt. Quod verò ad eum recipiendum
 in regnū, & quasi in corpus Gallie cooptandum
 pertinet, res est instituta perbellè. Versabatur
 tum fortè Romæ Carolus Cardinalis Guisanus,
 is, qui mox Loeharingius dictus est, mortuo no-
 minis huius Cardinali propinquo. Salutaui of-
 ficij causa præstantissimum Præfulem Ignatius,
 resque ei Societatis in eo regno commendauit.
 Et ea commendatio tantum apud Cardinalem
 ponderis habuit, vt in ea regione patronum eius
 ac defenforem se fore vltro receperit, admonens,
 ne quemquam alium sibi patronum adsciret.
 Necre minus, quam verbo reuertus in Galliam
 beneuolentiam suam humanitatemque præstitit.
 Is Viola rogatu ius naturalis ortus Societati
 impetrauit ab Rege. Quod beneficium cum nec
 consignari de more sine publici concilij auctori-
 tate consensuque posset, nec satis commode ea
 de re ad id concilium in præsentia referri, tanto
 videlicet potiri munere & gaudere non licuit.
 Quod ipsum animaduertum est Dei prouidentia
 non vacasse. Nam si sub id id impetratum & con-
 signatum esset, Claromontanus vtique possessio-
 nem omnem domus, cuius dumtaxat vsum con-
 cesserat, Societati dedisset: vnde ipsa nullum o-
 mino deinceps aditum, aut certe perdifficilem
 ad laxiores comparandas ædes habuisset. Eodem
 tempore matrona pietate præstans pecunie sum-
 mam quandam, vnde fructus caperentur annui,
 Societati legarat, modò quætetina sibi suisque
 Missarum sacrificia quotannis ab ea persoluerentur.
 Quam pecuniam Ignatius cum propter ad-
 iectas conditiones, vel in magnis rei familiaris
 angustijs, recusasset, quod ab institutis suis ab-
 horrent; pia mulier sublatis conditionibus pec-
 uniam illam in partem census atque prouentus
 simpliciter & absolute dedit. Habebat igitur in
 ædibus Claromontani Societas, dum ex discipli-
 na, & in quadam quasi Collegij forma, Deo &

107
 Ioan Baptistam
 Violam in-
 ter Professores
 adscribitur.

108
 Ius naturalis
 Societati
 impetratur
 ex Rege: sed
 Senatus au-
 thor factus
 non est.

animis feruebat sed paupertate premente, tres è
 domesticis in Collegio Longobardorum studijs
 suis inuigilabant. Quo in Collegio cum è Proui-
 soribus vnus, penes quos ea procuratio erat, è vi-
 ta migrasset, in eius locum Collegiarum omnium
 studijs atque suffragijs Viola sufficitur ipse, qui
 Prioris paulò antè munus honoremque respuer-
 rat. Sed rem non probauit Ignatius, qui quam-
 uis non esset nescius Prouisores illos nulla tene-
 lege sui muneris obeundi in tra septa Collegij, li-
 cuiusque Viola vel apud suos partes illas obire,
 tamen ad declinandas ab religiosa tranquillitate
 alienastricas, suscepam iussit ab eo prouinciam
 sine mora deponi, & tres in super illos de Socie-
 tate discipulos, qui in eo cõtubernio inopia cau-
 sa residebant, inde migrare, coniungiq; cum suis.
 Nondum Societas Ecclesiastem, & qui ad popu-
 lum verba faceret, Parisijs habebat; sed tum ad-
 ministrandis diuinis ritè mysterijs, tum pijs ser-
 monibus conferendis, præcipue verò demon-
 strandis orandi meditandique vijs suam ciuitati
 operam studiamq; nauabat. Et quoniam tem-
 plo etiam ipso carebat, Sacramentorum tamen
 frequentem vsum, modò in sacello domestico,
 modò in ecclētia curiaque sanctorum Cosmi &
 Damiani, interdum etiam apud Patres Carthu-
 sianos vrgebat: qui præcipua quadam animi pro-
 pensione templi sui copiam potestatemque Socie-
 tati faciebant: cuius laboribus etiam ipsi cre-
 scebant, duobus circiter ac viginti paucis mensi-
 bus tironibus aucti.

In Hispanijs, Gandiæ vulgare famosaque fem-
 inæ ad vnam omnes è suis probis & impu-
 tatibus, Societatis, ac nominatim Baptiste Batme
 concionibus emerferunt. Redditus est etiam ci-
 uium mos alternantium apud communes ægro-
 tos suæ caritatis officia. Toleti res componere,
 quoad poterat, Michaël Turrianus pergebat. Is
 in eam vrbein eo se consilio transtulerat, vt à quo
 plurimum amabatur, Antistitem Societati non
 amicissimum amicum redderet. Verum cum in
 suis illum opinionibus obfirmatum pugnatem-
 que sentiret, re infecta, continuo vnde abierat, se
 recepit, plenum suæ admiratione virtutis relin-
 quens, quod pinguis & honestissima sacer-
 dotia, annuotque prouentus, si Societatem de-
 sereret, ab eo oblatos constanter repulisset. Ob-
 tulerat etiam Præsul ille Societati procreationem
 gynæcei cuiusdam, quod ipse instituendis in ma-
 trimonium puellis extruxerat. Sed eam Michaël,
 vt ab institutis nostris abhorrentem, pari libertate
 reiecit. Sed præuquam Toletò discederet, cum
 Inquisitore, Gubernatore, Comite Mellitensi,
 alijsque huiusmodi Procetibus sedulam dedit
 operam, vt, si quam de nostro nomine falsam ani-
 mo comprehendissent opinionem, eam doctè re-
 mitterent: tulitque præter opem, beneuolen-
 tiæ accessionem ac fidei, non exiguum. Denique
 Burgensi Ecclesia rogatu Cardinalis Mendozæ,
 qui illi iam præerat, cum Socijs quatuor copioso
 non sine fructu, & magna morum emendatione
 percurfa, Salmanticam redijt.

Sed vt rebus Lusitanicis, reliquisque per Eu-
 ropam quamquam egregijs, quia non multum af-
 ferunt noui, prætermittis, ab hoc orbe nostro
 longius abeam; Brasiliensis ager non ita pridem
 excoli

109
 Ab Collegio
 Longobardorum
 Societatis
 omni in
 Claromontani
 domum tra-
 ducti.

110
 Rei Hispanice.
 Gandiæ mi-
 stris conu-
 16.

111
 Michaël
 Turriani
 cura Toleti
 & Burgi.

112
 Rei Brasiliensis
 silua.

113
Audiuit
Basilianum
venerandi
inimicorum
corpore.

excoli ceptus haud satis operæ respondebat, partim ob efferatæ gentis ingenia diris dapibus, & vagis sedibus allueta, partim ob exagitatam vulgò fidem, constantiamque neophytorum. Tantaque erat apud eos corruptela malæ consuetudinis, vt vel è corpore migraturi nefandas epulas flagitarent, negarentque vllum sibi fore suauius edulium, nec maiori voluptati, quam si suorum inimicorum carnibus saturi de vita discederent: quòd si ea non inuenirentur, ingenti se cum dolore decedere. Quos cum Ioannes

114
Ioannis
Aspiluceta
laboris.

Aspiluceta grauius obiurgaret, auorum atque maiorum se defendebant exemplis; quibus item carne hominum vesci verus consuetudo fuisset. Nullo autem iure posse tam veris, tamque proprijs sibi epulis interdici. Venerat aliquando Ioannes in locum, vbi mactatorum hominum carnes in magno cacabo coquebantur: iamque in eum humana capita à suis auulsa truncis, & obruticari lacerti, pedumque extemà, terro spectacula iactabantur. Circum lebetem vetula sex sepepimæ, quæ vestigij hæere vix poterant, choreas ducebant, concinnantes ignem struemque lignorum, dæmonum quam hominum propiores. Quæ sæda coquina etiam prohiberi nulla via potuit, non tamen deerant in tanta barbarie, qui prælatam Euangelij subinde lucem aspicerent, impigre elaborante Ioanne, & Christianorum Ecclesia eximio suo candore ac probitate vitæ laborum mitigante tristitiam. Instabat ceptis acriter Aspiluceta, & distributa sibi ipse dierum ratione sparsa toto agro mapalia, & adiacentes vilulas catechismi gratia singulis obibat hebdomadis. Is cum è Christiana lege complura, in istique precepcionis Dominicæ formulam Brasiliicè conuertisset, ipsis etiam corporum morbis & ea super egros à pueris pronunciat, leuatiois erat. Sed Brasiliici sermonis gratia, nonnullos ex indigenis, quorum in omnem partem sedula pateret industria, ad conuictum recepit. Interim Antonius

115
Antonius
Petrus suo
labore domi
adificat.

Petrus, quem domi pro se huc atque huc excurrens Nobrega reliquerat, & templum Socijs & domicilium impigro labore, manibusque suis vendendis ad opus, extruenda curabat, dum ad fastidium inchoata perduceret: cum tamen nihil interum de audiendi contentione remitteret siue eos, qui publico in hospitio iacerent, siue eos, qui confessionis gratia ad sese vndique ventitarent. Tametij auxilia Sociorum Lusitanica, quibuscum suos labores curaque diuideret, Alfonso Blasius, Saluator Rodencius, Emmanuel Paina, & Franciscus Petrus omnes sacerdotio præditi commodum appulerunt.

116
Quatuor
ex Lusitania
Patres
reuerenti in
Basilianam
appellunt,
Aspilius
Blasius,
Saluator
Rodencius,
Emmanuel
Paina,
Franciscus
Petrus.

Iam rerum Africanarum is erat status. Sacerdotes duo, postulante Lusitano Rege, Tingim (id erat ex eius præsidij vnium) Emmanuel Fernandus & Petrus Parada Conimbria discesserunt. Tertius de Societate sacerdos Ioannes Nunnus Tituani cum Ignatio Bogato confidebat, tam multis tamque varijs dissentus animorum causis, vt eius in laboribus patientia penè fidem excederet. Adimebat illi somnos intentissima cogitatio, quemadmodum animis pro cuiusque necessitate succurreret. Ac præter vigilantissimas curas, cum in continendis in Christi fide captiuus, qui eam perfacile deserebant, tum in impijs

117
In Africa
elaborant
Emmanuel
Fernandus,
Petrus Pa-
rada,

118
Ioannes
Nunnus,
Ignatius
Bogatus.

defectoribus reducendis, puerorum insuper ac puellarum redemptionem, quorum maximè fides ac pudor inter Saracenos versabatur in lubrico, omni curabat industria, magnamque captiuorum vim precario, & conquisita stipe redemit: plurimosque ad Christi cultum, vnde impiè defecerant, reuocauit. Publicum etiam Tiruani captiuus & agrotis erexit hospitium; eosque emendicatis à Christianis vel longè positis subsidijs alebat. Qua Patrum misericordia Saraceni persecta, suos ipsi quoque captiuos morbo oppressos ad eos mittere, & eis credere non pauebant. Adiungebant illi Patres ad quotidianæ vitæ salutis que subsidia, quæ precario parabant agrotis, obsequia manuum, & in omni humilitate munerum ministerium. Et quo plenior ac etumulatio ipsorum humanitas esset, didicerunt à captiuo medicæ artis gnaro eundorum corporum præcepta quædam: quibus ipsi medicorum chirurgorumque penuriam aliqua ex parte supplerent. Veniebant ad eos captiuos frequentes, vt contractis è vinculis catenisque tumoribus mederentur. Qui verò præ cæteris laborabant, & velut insanabiles habebantur, hos suum intra tectum, quòd propius & opportunius eorum periculis iterum obuiam, excipiebant, miro exemplo & approbatione cunctorum: Atque hæc quidem copiosa Patribus caritatis & tolerantia lege erat. Nec ea minor, quam Barbari & Christianæ legis hostes insensibilis suggerebant: qui non modò eos maledictis ac probris, sed sæpè etiam colaphis ac spuitis, interdum etiam plagis ac verberibus lacebent. Sed nullis seu Nunnij, seu Bogati lacebentia virtus cedebar iniurijs, nullis verberum verborumque irritabatur aculeis, quin etiam acuebatur in dies: præsertim Bogati, qui vt Nunnio par in existimatione non erat, ita lateuientium Ethnicorum insultibus magis eius patebat humilitas. Is igitur tanto animi robore ac silentio ferebat omnia, vt omnium denique vel Barbarorum in se oculos suæ virtutis admiratione conuerteret.

Nec in Indijs desiderata est suæ mellis vbertas. Ac Goæquidem, vbi Rector præerat Antonius Gomius, aggregati sunt in Sociorum numerum Lusitani per multi, compluresque ex Ethnicis ad Ecclesiam. Iamque Cocini Franciscus Henricus, & Balthasar Gagus sedem habebant, magno & Lusitanorum conimodo & Ethnicorum. Quorum cum multi vel ab ipsis militibus nulla instructi catechesi consignarentur, interdumque non satis contentaneis decorisque rationibus adducti, idque multorum fons esset malorum; auctor fuit per litteras B. P. Ignatius, vt catechumenis domicilia extruerentur, vbi diuturna deliberatione, tractandisque Christianis ritibus & ediscendis, ad ea mysteria paratiores venirent.

119
Res Indiæ.

In ora Commorini, quam cum Soeijs quatuor colebat Henricus Henricus, multa instaurata, & noua etiam dedicata sunt templa. Aggregabatur & hic ad Christum Ethnicorum numerus sanè magnus: & quo plures aggregarentur, strenuos neophytorum decem sibi delegit Henricus, qui postpositis vilitatibus suis, ad quærendos vna secum relictos in tenebris totis animis conspirarent: qui que non modò in allieendis & conquirendis Ethnicis, verum etiam in tradenda Christi lege,

120
B Ignatius
auctor ex-
truendi ca-
techumenor-
um domos
in Indiæ.

121
Res in ora
Commorini.

lege, & obseruandis Christianorum moribus, si quid in ijs sanandum & corrigendum esset, vicariam sibi operam darent. Næc caruit suis fructibus hæc industria, sustinentibus cum laude dignitateque neophytis impositas partes. Sed quo altius nouorum in animis Christi fidem & religionem imprimeret, quod eos coram docebat, id in scriptis reliquebat. Deinde singulas doctrinæ causa pererrans Ecclesias, vt B. Martyrem Criniana leuante se fecisse cognorat, mensem circiter morabatur in singulis, cum reuincendis & confutandis Ethnicis, qui sapientes præ ceteris videbantur, tum enucleandis & inculcandis multitudini susceptæ legis initijs. Habebat is plenamque in oppido Punicali, vbi secessus edificatus est Patribus, quò se per interualla colligerent, & è tot peregrinationum curatumque molestijs paululum respirarent. Quamuis enim nunquam illi aut precandi commentandique diuinis de rebus, aut scrutandi sui pectoris consuetudinem intermitterent; reuocare tamen ex sententia ad sese animum tot occupationum aberrationibus sæpe distractum, & secum esse cogere pro voluntate non poterant. In eodem oppido valetudinarium publicè expositum est, em Societas partim hominum misericordia gratuita, partim pecunia multatitia officiosissime ministrabat. Alebat etiam Henricus adolescentes, aliquot à parentibus vltro oblatos in vsum rei Christianæ. Quo ex numero ad Lancillottu duodecim lectissimos Colanum misit. Quamquam & hic alios ferè quinquaginta ad id ipsum instituebat. Vbi valetudinis imbecillitatem, dum, in credibili labore, tuetur Ecclesiam illam, virtute animi superabat. Illud tamen vnum inter Christianos non ferebat Henricus difficile ad expugnandum, & ex eorum moribus euellendum, quòd connubia inter propinquos non modò quarto tertioque necessitudinis gradu, sed sæpe etiam secundo iungebantur; vt impetranda à Pontifice Maximo potestas fuerit, vti liceret ad annos saltem aliquot, inter eos, qui se tertio quartoque propinquitatis gradu contingerent, ius esse nuptiarum. Eaque ratione vitiose consuetudini sensim occursum.

122
Gaspar Berzai studia Armuzia.

123
Rex ipse Mahometanus statuit transire ad Christum, sed non tenuit constantiam.

Gaspar Berzæus Armuziæ benè meriti de omnium seclorum colluione pergebat, seu familiari congressu, seu disputationis altercatione. Cuius fama rex ipse Mahometanus permotus paulatim in studium Christianæ religionis incubuit; atque in id ipsum viginti circiter millia è multitudine traxit, iremque è nobilitate nonnullos. Mox ad se Gasparem accersijt, intrantique non assurrexit solum, sed etiam in suamet sella diu renitentem sedere coegit. In eo congressu cunctis arbitris consultò remotis, actum est de coarguendis in publico cætu, Principumque corona Mahometanæ sectæ fallacijs. Dein conditum catechismo tempus, regioque baprisinati. Gaspar cognito regis animo lætissimus abiit. Sed eam rem Sarrapa egrè admodum passi (neque enim celari diu potuit) blanditijs primùm ac precibus tentant regem; aspemanti mox defestationem & arma denunciant. Rex diuina tutela fretus, ac minis hisce contemptis, antistites, quos Cacicios appellant, abigilapidibus iubet: ausosque in regia vestibulo de auita religione tenenda

verba facere, perpetuo multat exilio. Macænus constantiam & fortitudinem rex prestare miram. Sed matris ad extremum, intestina bella, patriæ excidium, occasum regni, omni arte miserantibus obtestationibus ac lacrymas diuini ferre non valet. Itaque vocato rursum ad se Gasparem, cum ad scælas occurrisset intranti, ac dextra insuper apprehensa ferre osculum de genibus contendisset, quanto in periculo versaretur ostendit, si Christiana sacra susceperet: proinde cedendum tempori, dum promissa persolueret, & tempestatis transitum expectandum. Ad ea dicta Gaspar ingemuit, hortatusque regem vti Deo fideret, totamque eum ex animo commédaret; ipse quoque digressus à rege nouam è celo poposcit opem: ieiunia, obsecrationes, & id genus alia per se, perque suos instaurat: supplicationes de more decernit, incedentibus longo agmine pueris pietate concinentibus, ætate verò robustiore quinquagenis aut sexagenis pariter flagellis in sua regna laeuientibus. Cacicij viellim inflati penitentia regis, concitata plebe, ne Christianis vlla recederent, & ipsi supplicationes obire, in eadem extendere, nouaculis autem incidere, quàm maximas copias in coranum, & reliqua sana cogere, Mahometis execrabile nomen ex omni parte dissolis clamoribus inuocare. Tum Gaspar facinus indignum ratus in vrbe, qua Lusitano præsidio teneretur, Christo Mahometem opponi, magno animi ardore crucem comparat grandem: ac nulla vi, nullo armorum strepitu, præuia dumtaxat psallentium puerorum turba, ad coranum tendit intrepidus. Res mira, & reus virtute atque fulgore perstricti attonitiq; Mahometani repente defugiunt. Gaspar crucis insignia palam in corano dehgit: adhibitiq; fabris iussu regis cemento & calce templi aditus & valvas obstruit. Super hæc impia Mahometanorum vociferationes tota insula graui prohibentur edicto. Fremere hic antistites Sarrapaque, & sacra deserta religionisque violatas, cum Armuziano coram, cum ceteris regibus, inprimisque Persa per litteras quaeri, cunctos ad arma & vltionem accendere: postremò sese vrbe relictuos, & aliò commercia anocuturos minari. Cum parum terrendo proficerent, magnitudine pecuniæ Christianos aliquot, perque eos nouum arcis Lusitanæ Præfectum adoriuntur, vt coranum patefieri sibi permittat. Præfectus nihil inconsulto Gaspare ausus aggredi, tamen inclinato ad assentiendum animo, Patrem ad conuiuium inuitat: in eoque eum blandè super ea re Gasparem appellare, & molli brachio negotium tractare cepisset; subito deliquio penè exanimatis captum omisit. de ceteris, qui rem nefariam vegebant, paucis diebus alij alio periere leto. Rex cum aliquam diu Christi cultum agitaasset animo, improborum artificio ac scelere sensim infatuatus, denique ne præsentis vitæ regnum amitteret, sapientem cogitationem abiecit. De populo tamen siebant subinde Christiani: & quo res melius Christiana procederet, studebat crebris in congressibus Gaspar Mahometanæ sectæ mendacia perspicuis disputationibus redargueret. Quo siebat vt Mahometani quantum de sua lege iudicij opinionisque remitterent, tantum assumerent de Christiana: & qui antè maxi-

124
Super sancti Mahometi cum suis sacra.

125
Diuina vltio in facientes impietati.

mis ducebant in probris hanc amplecti, postea non minore eam habuerint in honore, quam suam. Declarabat quotidiana multorum ab impio Mahomete defectio, & ad Christum accessio: Christiana & quae doctrinae progressio tanta, ut etiam inter Mahometanos frequens ejus carmen audiretur. Qui ne tot e suo numero conuolarent ad Christum, publicas ad sua sana supplicationes, nostrum imitati ritum atque concentum, instituebant, Gasparique non modò vocem ac vultus horrebant, sed etiam ad consuetum catechismi signum aures suas oppositis manibus obturabant: quòd ita persuasum haberent in ipso quoque tintinnabulo ac sono vim inesse maleficam. Ex Ethnicis, quos sua Gaspar disputatione conuictos ad Ecclesiam aggregauit, Iogues quidam fuit, insigni duritia & austeritate vitae, magnaque proinde opinionis in vulgus. Sunt enim Iogues (vt aliàs monuimus) è Brachmanarum genere, qui sanctimoniae famam horrido in primis & aspero victu culticia & austeritate capiant, è veterum illa, vt apparet, Gymnosophistarum secta, quos, vt S. Hieronymus auctor est, Bardesanes vir Babylonius Samaræos vocabat. Hi suburbano Armuziae specum ac delubrum habebant: vnde ad imbuendas varijs erroribus hominum mentes interdum, & emendandam stipem cibosque prodibant: cumque propius ad muros accederent, haud urbem ingressi, tam diu venatoris cornu canebant, suum significantes aduentum dum ciborum aliquid quispiam afferret: cuius ex reliquijs nihil eis licebat in crastinum condere. Noctu sese in eandem latebram recipiebant, statisque horis dato signo, ad certas primum commentationes, tum ad suum venerandum idolum (quod Pagodem Indorum vulgus appellat) euigilabant. Vnus omnibus praerat, neglecta semper barba & capillo, asperso cineribus corpore, oblitus pannis, ac seminudus, grandimacae torridus: qui cunctos in tantam sui admirationem asperitate vitae traduxerat, vt quae pedes aqua lauisset, hanc Armuziae rex ipse religionis causa potaret. Is ergo Gasparis colloquijs rationibusque paulatim in studium Christiana religionis adductus, cum inter consilium mutanda vitae perplexus haereret, triginta dierum spatium ad deliberandum sumpsit: cui Gaspar insuper auctor fuit, vt singulis diebus quina virgae verbera, totidem Christi plagas recolendo, susciperet certamque sibi lucem à Deo accuratis precibus imploraret. Qui dum facit imperata, diuinaeque laudes nocte quadam apud se reputat, clara subito vox ad aures accidit, *Quin tu, quod tibi monstratur, ad vitam iter ingrederis? Vna est ad salutem via, quam populus Christianus insilit. Simul vigilanti magnificus sacrotum apparatus, & pretiosa vestis multiplici varietate distincta, quam ad rem diuinam solenni pompa ritumque faciendam Christianorum vsurpat Ecclesia, per visum obijcitur. Quo ille vehementer incensus admonitusque manè Gasparem, baptismi gratia, sine cunctatione cõuenit, & Christiana captus humilitatis amore, vt regis vitaret aspectum atque congressum, quem audierat ad se visendi causa, vt solebat, accedere, de suo conuoluit profugit. Hunc dein aqua salutis exce-*

Hist. Societ. Iesu Tom. I.

ptum, Paulique nomine nuncupatum, Iogues alij Rectoris auctoritatem secuti, non sine eiusdem impulsu sancti Spiritus imitati sunt. Eidem postea Goam profecto, & in Europam classe transmissio, parantique postmodum è Lusitania Romam ipsam adire, vt Romanae Ecclesiae maiestatem & sanctitatem oculis vsurparet, mors interuenit. Insignis interim ad propagationem Christiani nominis ea conuersio fuit, & in omnium ore ac sermone versata. Specum etiam atque delubrum solenni Gaspar cerimonia expiaturum, praeterea in eo defixa cruce, Deiparae Virgini dedicauit. Celebrabatur in dies Gasparis nomen & rerum gestarum gloria, & sanæ sanctitatis. Iamque incumbebant ad Collegium populi vota, promptaque ad id erat liberalitas ciuium, & priuatorum vltro oblata benignitas: vt in spem Gaspar venerit grandioris aliquando Collegij è capitibus minimum quadraginta. Sed eius fundandi provinciam sibi depoposcit arcis Lusitanae praefectus Emmanuel Lima magna & explorata propè spe accensus longè laeque propagandae Christianae rei tum apud Persas & Arabes, tum apud Aethiops barbarasque nationes. Res prosperis vrgebatur initijs, & erat iam Societati opportunitas tecti cum instrumento suppeditata domestico, & caetera in promptu, nihil vt praeter operas in eius agri culturam, quod Societas requireret, amplius esset. Quas sensim Gaspar partim accerendis & postulandis ex India, partim aggregandis & deligendis Armuziae colligebat. Sex omnino delegit è multis. Alij quoque familiaritate cum eo semel inita, supplices ad pedes strati cum lacrymis obsecrabant, vt in suam se disciplinam acciperet, cum eoque sibi liceret aliquando, cuius flagrantia vota iam nouerant, pro Christo emori. Quos autem ad sua instituta Gaspar minus reperiēbat idoneos, haud ita tamen omni naturae munere destitutos, quin opis aliquid afferre secum in rem Christianam possent, praeteritum si petiturus esset Sinas, vt auebat expectabatque propediem; hos in ministrorum potius & adiutorum, quam in fratrum Sociorumque numerum referebat. Interimque dum haerebat Armuziae, quos retulerat & aggregarat, ijs litteras virtutemque tradebat, ad eamque vitam dunticem ac disciplinam exercebat, vt non admodum ab Anachoretarum vita horroreque distaret, nili quòd non ad umbram ac solitudinem, sed ad puluerem & aciem, ingenerans animarum firmiter, formabat. Nec tamen proximis villo ipse loco deerat. Sexta feria sub noctem in agris parentique caelo, de mysterio aliquo patientis Domini diserebat. Quotidie Christianae legis capita pueris infillabat. Singulis Domini diebus ternas conciones habebat, matutinas ad populum, meridianas ad seruos, pomeridianas ad agros, insigni fructu, & laboribus propè pari. Complures mirabiliter ad Christum perhibentur adiuncti, seu praecelans excitati visis Christi Domini, ac diuinae Parentis, seu ex occulto missis vocibus. Venit in hunc numerum neptis Mecani Satrapae, qui se Regem Arabiae nominat, nupta pranobili viro, quem Armuziam magnus Persarum rex legatum miserat. Isque cum legatus conquireretur uxorem per summam indi-

X 3 gni-

126
Nihil lo-
gues ad
Christum
conuertitur,
& cum eo
ipsum disci-
pulis.

Lib. a. in
Iocinianu.

127
Iogues di-
uicorium
B. Virgini
dedicatur.

128
Inchoatur
Armuziae
Collegium.

129
Continet
labores Ga-
sparis.

gnitate abreptam, legatum Lusitani Regis Henricum Macedum apud se de pace agentem, redire veniit, bellum acerrimum minitatus, nisi femina redderetur. Consilio habito Armuziani Christiani, cum quid Persæ responderent, ambigerent, Gasparem consulunt. Is è facris oraculis, id responsum dedit, *Nolite sanctum dare canibus, neque mittate margaritas vestras ante porcos*: quo illi erecti ac confirmati responso, præsertim id timentes quod sequitur, *Ne foris conculent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos*; cum fere eueniat, vt inde acceratur calamitas, vnde malè declinatur; in animum constanter inducunt, quiduis perpeti potius, quam ad iniqua postulata descendere; vt pio, ita felici consilio. Nam & iras Persa non ita post remisit, & legatum Lusitani Regis, confirmata ex sententia pace benignè dimisit. Penetrauerat in Arabiam vsque Felicem Gasparis fama. Ammon ea regio dicta, à qua & Ammonitæ (vt opinio est) sacrae historiae commemoratione percelebres. Hi Gasparem per internuncios & litteras euocatum, sitientibus auribus expectabant. Sed quo minus ad eos vir ardentissimus euolare, & illuc Christi cultum, vetricque Dei notitiam induceret, vbi fama acceptat mortalium primos à Mahomete in fraudem inductos; Xauerij (quod supra retulimus) grauissimum interdictum, ne præscriptos Armuziæ fines se inconsulto egrederetur, obstabat. Obsequium igitur sacrificio antiquius ratus, duobusque nuncijs baptismo lustratis, occupationes, quo minus in eam regionem in præsentia tenderet, excusauit: cogitansque si minus ipsi liceret ire, aliquem eò suis è discipulis mittere, nationem illam per epistolam monuit, vt interim in amore cognoscendi veri, propositoque persisteret. Tantis apud Indos rei Christianæ incrementis, tamque industrijs frugiferisque Societatis laboribus Lusitaniæ Rex Ioannes ex Antistitis Goani sermonibus, & gratium virorū commemoratione permotus, in regio consilio senatusque decreuit, suffragante etiam Ludouico Regis fratre, & verbis amplissimis eandem Societatem omante, toto vt Oriente, vbicunque ea Collegium haberet, habituraue esset aliquando, præsto ei forent ad omnem nutum in propaganda Christi fide, neophytisque iuuandis non modo Ecclesiæ vniuersæ, verum etiam regij omnes Præfecti ac Magistratus suppeditandis opportunitatibus omnibus, necessariisque subsidijs. Tantumque Patribus pro sua pietate Rex tribuit, cunctis vt Prætoribus æque præsentibus ac futuris id mandati dederit, vt quocumque Patres ingredi rei Christianæ causa percuperent, nullo eis loco subsidioque deessent: & quidquid illi vel ad amplificandum Christi cultum, vel ad conformandos hominum mores necessarium in præsidijs iudicarent, id ipsi de eorum sententia atque consilio sine vlla hesitatione perscriberent. Commendatitias etiam litteras ad Pontificem Iulium Conimbricæ dedit, quæ docebant quantas fruges vtilitatesque illorum Patrum genuisset aduentus, quos lingulari Dei prouidentia in sua regna prior Pontifex destinasset, seu formandis è Christiana disciplina moribus Christianorum, seu vocandis ad Christum Ethnicis

& alienis à fide. Magnam autem exinde spem amplificandæ religionis affulisse, seque in animum induxisse cum in omni Lusitaniæ regno, tum in Indicis regionibus Societatis Collegia passim condere: & per eam opportunitatem omnes Euangelio aditus aperire, modò eius sanctitas votis atque conatibus obsecundaret, & bonis aspiraret initijs. Proinde Simonem Rodericum ab se Romam consulto mitti (namque insequenti anno Rodericus Romam venit) vt suo nomine, quæ ad secundum rei Christianæ cursum pertinere viderentur, exponeret: cui paternæ benignitatis aures patere faciles vellent, & quæ in eam rem postularer, largè concedi.

Res Iaponicæ gradatim ac sensim, nec sine perpetuis Xauerij laboribus procedebat. Is dum Cangoxima Firandum petit, duodeviginti circiter passuum millia progressus, in atce quadam Saxumani regis prædarum inde suarum aliquid reportaturus, hæsit. Hic omnes vltro ad audiendum paratos legem docuit æterni Dei, Christianisque præceptis instituit. Percussabantur illi de Xauerio permulta, & quæ ferebant responsa, stylo excepta suis deinde cum animis reputabat.

Quæ vt erant humanæ rationi mirè congrua, fidem scilicet faciebant, & ad baptismum incendebant. Præfectus ipse, quamquam nouam legem & peregrinam accipere regis metu non audebat, eam tamen ita probabat, vt animo se Christianum diceret, potestatemque coniugifaceret cum filio quadrimo suscipiendi baptismi. Ex eius familia lustrati sunt quindecim, in istique prudens senex, penes quem omnis erat administratio familiaris. Huic probè instituto atque edocto in suo digressu Xauerius instituen di alios, & pueros excipiendi baptismi negotium dedit. Id quo tutius atque constantius à se fieret, reliquit apud eum libri exemplar, quem ad informandos Iapones Cangoximæ composuerat: vbi inter cætera Christi vitam, & septem psalmos de penitentia, Litaniasque descriperat: iussitque omnes singulis diebus festis, cum ad decantandas Litanias, tum ad audiendum aliquid de Christo Domino; sexta verò feria ad concinendos eos quos dixi psalmos, vnum in locum congregari: sacros etiam Ecclesiæ fastos, rationemque perfacilem, qua præcipuam quamque feriam in eis recognoscerent inuenirentque, apud eos reliquit. Atque hæc omnia Iaponico sermone conscripta. His senex adiumentis tantum in colendis nouis illis plantis irrigandisque profecit, vt procedente die, non Iaponicos inter idololattas neophyti illi, sed Europæos inter Christianos viderentur educti. Prudenterque Xauerius fecerat, vt, quoniam Iaponum ingenia senserat ad voluntarias vexationes corporis esse propensâ; verberandi sui corporis consuetudinem, cum suos conuentus agerent, introduceret, & in eam rem sparteæ apud eos flagella relinqueret. Ea deinde flagella obseruantissimi Xauerij filij, velut in sacris habita & asseruata reliquijs, non tam ad castiganda, quam ad curanda corpora conuerterunt. Constat eorum appulsu multis ab ægrotis morbos fuisse depullos: eademque admota coniugi ipsius Præfecti, cum doloribus tentaretur acerrimis, vel in summa desperatione salutis, omnem

130
Accitus
Gasparian
Arabiam
mauult
obedire Xa
uerio, quam
suo zelo.

131
Ioannis Re
gis Lusita
niæ præla
rum erga
Societatem,
& fidei
propagatio
nem stu
dium.

132
Res in Iap
onia Xauerij.

133
Neophyti
in atce qua
dam mira
in fide per
ueniant.

134
Flagellum
in sacris habita
& Litanias
à B Xauerio tradita
neophytis
mira effici
unt.

omnem mitigasse mali acerbiter. Nec minus in Litanis Sanctorum Xauerij manu descriptis ad pellendos fugandosque morbos repertum est vitium. Quas quidem cum ad Praefectum ipsum adhuc Ethnicum in extremo vitae discrimine pia coniux applicasset, protinus ab eo morbum & perniciem auerit, toto obstupescente praesidio. Digressus à nouo grege Xauerius, cum multa terra inatque pestulisset, in hoc praedonum tempestatiisque pericula, in illa sarcinularum onus, quod erat sacerdotale instrumentum, pedumque labores, tandem praecipuum in Figeno Iaponiae regno Firandensibus Hic à Lusitanis primum, dein etiam ab rege Firandimultis ac magnis gratulationis & honoris significationibus est exceptus: factaque ab eo comiter potestate promulgandi Firandensibus Euangelij, primis viginti diebus, centum circiter ex eis, plures quam Cangoximae multis mensibus, Christo peperit. Horum operâ studioque Lusitanis etiam adiuuantibus sacram aedem Lusitanis ipsis & neophytis excitauit. His deinde neophytis Cosmo Turriano commissis, Amanugium ipse, Meacum inde petiturus, cum Ioanne Fernandio traiecit. Distat Firando id oppidum passuum millia ferme trecenta, nobile in primis & amplum: in quo familiae per id tempus numerabantur ad decem millia. cuius rex opibus viribusque praepotens, cum ipso Meacensi rege omnium maximo, de imperio contendebat. Complures hic tam è nobilitate, quam è plebe Christianae legis cognoscendae percupidus, de qua multa iam ipsi fama & auditione cognorant, Xauerius reperit. Quorum studijs ut morem gereret, in compitis triujsque bis in die descripto, nondum fatinactus Iaponici sermonis usum, Euangelium diulgabat. Magni ad eum concursus fiebant: tamen non omnes aequè prospere Dei verbum excipiebant. Nec deerant, qui eum petulanter illuderent. Nam per vias transeuntem, velut insanum ac stolidum puerorum turba, populique fax vltima à tergo insequens conuicijs onerabat ac probris: perque iocum ac ludibrium ea ipsa Christianae legis mysteria, nominatim quae audierat, inculcabat. Pru-

dentiores tamen, & qui iudicio aliquo valebant, admirabili eius patientia & aequitate perspecta, fatuum non ducebant, praesertim cum audirent, nouae enim dumtaxat assuetudinis legis causa per immensa Oceani spatia, tantosque terrarum tractus, inde usque ab Europa in Iaponiam traiecisse. Quae res Dynastas quoque non paucos impulit, ut explorarent, quid alio ex orbe religionis adferret: cumque ad se frequenter accerferet, patrijs religionibus se vltro polliciti peregrinas & aduentitias, si probarentur, antelatos. Diebus aliquot per priuatorum aedes & compita, magno eorum bono tractatis, euocatur à rege: iussusque legem illam, in qua vna omnium salutem hominum sitam esse diceret, explicare, bonam sui voluminis partem, magno silentio, ad horam circiter recitauit. Vtinam pari fructu, & sicut aures ad audiendum, sic animum ad assuetudinem rex barbarus inclinasset! Sed in suis ille tenebris se continuit, nihil animo commutatus. Nec ex eius popularibus, nisi pauci saluarem amplexi sunt legem. Quorum Xauerius paucitate nequaquam contentus, satis censuit Meacum petere, quod iam animo destinarat, quam in ea vrbe cunctari, ubi pretium operae non sperabat. Multa namque in ipso itinere cursuque Iaponico, priusquam in eas insulas pedem poneret, de Meacensis vrbs magnitudine, collegiorum celebritate, coenobiorum multitudine varietateque cognorat: & iam tum in animum induxerat, eò rectè contendere. Sed Cangoximam appulsa nauis, & subito iniecta spes illic rei bene feliciterque gerendae, primam in ea vrbe moram stationemque suavit. Hinc pristino repetito consilio, Meacum statuit pergere, ut ab eorege, qui propter imperij magnitudinem, Magnus rex appellabatur, Euangelij diulgandi veniam & facultatem peteret. Extremo igitur discessit anno gemino cum comite, altero de Societate Ioanne Fernandio, altero è neophytorum grege, bono in primis viro Bernardo, qui Christi legem Cangoximae nuper allatam primus acceperat. Id iter, quoniam sequentis anni terminatur initijs, rectius eò reijcitur, quam interrupta narratione seungitur.

115
Firandensibus
multis ad
Christum
aduersi.

116
Amanugium
Xauerius peti-
turus Firando
Turriano.

117
Amanugium
Ecclisiam primi-
tiam persequi-
tiam.

138
Statuit Xa-
uerius Me-
acum pete-
re.